

บทที่ 5

วิถีชีวิต พิธีกรรม และการเข้าสู่ชีวิตพรานหมณ์

ในบทนี้ผู้ศึกษาจะนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับวิถีชีวิต พิธีกรรม และการเข้าสู่ชีวิตพรานหมณ์ โดยการนำเสนอข้อมูลในเชิงพรรณนา ซึ่งได้จากการเก็บข้อมูลสนามของผู้ศึกษาดลอดช่วงระยะเวลาที่ได้ทำการศึกษา เพื่อที่จะให้เข้าใจในชีวิตวัฒนธรรมของชนกลุ่มนี้มากยิ่งขึ้น

วิถีชีวิตประจำวันของพรานหมณ์ราชสำนัก

พระครูความเทพมณี (ชวิน รั้งสิพรานมณกุล) หัวหน้าพรานหมณ์ราชสำนัก ได้เล่าถึงการดำเนินชีวิตประจำวันของท่านให้ผู้ศึกษาฟังว่า¹ ท่านจะตื่นนอนเพื่อมาสวดมนต์ตอนเช้าในช่วงเวลาประมาณ 04.00-06.00 น. ของทุกวัน ขึ้นอยู่กับว่าท่านติดภารกิจออกไปประกอบพิธีกรรมภายนอกหรือไม่ เพราะถ้ามีภารกิจดังกล่าว ท่านก็จำเป็นที่จะต้องตื่นแต่เช้าเพื่อให้ทันเวลาสวดมนต์ ก่อนที่เจ้าภาพหรือคนที่เชิญไปประกอบพิธีกรรมจะมารับ เสร็จจากการสวดมนต์เช้าประจำวัน ท่านก็จะอาบน้ำ แต่งตัวแล้วรับประทานอาหารเช้า ท่านเป็นผู้ที่ถือพรต รับประทานทานมังสวิรัตมาตั้งแต่เริ่มบวชพรานหมณ์ รวมระยะเวลา 18 ปีมาแล้ว หลังจากนั้นจึงออกไปปฏิบัติภารกิจประจำวัน ในกรณีที่ไม่ได้ออกไปประกอบพิธีกรรมภายนอก ท่านก็จะไปยังที่ทำงาน คือเทวสถานโบสถ์พรานหมณ์ซึ่งอยู่ใกล้ๆบ้าน ใช้เวลาเดินทางประมาณ 5 นาที ห้องทำงานของท่านอยู่ภายในโบสถ์พระอิศวรหรือที่เรียกกันว่า “โบสถ์ใหญ่” ซึ่งด้านในมีห้องอยู่ 2 ห้อง ภายในห้องทำงานของท่าน หนึ่งห้องของห้องยกพื้นสูง สำหรับตั้งโต๊ะบูชา โดยมีเทวรูปและพระพุทธรูปต่างๆมากมายประดิษฐานไว้

ครั้งเมื่อเดินทางมาถึงห้องทำงานแล้ว ท่านก็จะจุดธูปเทียนบูชาพระอิศวรประจำโบสถ์ และเทวรูป พระพุทธรูปที่อยู่ภายในห้อง ทำให้บรรยากาศภายในห้องของท่าน มักจะอบอวลไปด้วยกลิ่นหอมของธูปอยู่เป็นนิตย์ อีกด้านหนึ่งของห้องถูกจัดเป็นบริเวณที่ทำงาน มีโต๊ะทำงาน ตู้เอกสารและตู้หนังสือตั้งไว้ติดผนังของห้อง รวมทั้งมีภาพการประกอบพิธีต่างๆที่สำคัญของพรานหมณ์ราชสำนักในอดีต อาทิ ภาพพระราชพิธีตรียัมพวาย-ศรีพวาย ภาพการไล่ชิงช้า ฯลฯ แขนงไว้บนผนัง และบริเวณมุมห้องใกล้ๆตู้หนังสือ ก็เป็นตู้เก็บเครื่องใช้สำหรับประกอบพิธีพรานหมณ์ เช่น สังข์ขนาดต่างๆ บัณเฑาะว์ พระคัมภีร์ กระจับปี่ โคนจุก ฯลฯ

---

¹ สัมภาษณ์พระครูความเทพมณี (ชวิน รั้งสิพรานมณกุล) หัวหน้าพรานหมณ์ราชสำนัก เมื่อวันที่ 14 สิงหาคม 2539 ณ เทวสถานโบสถ์พรานหมณ์ และวันที่ 31 มกราคม 2540 ณ บ้านเลขที่ 37-41 ถนนดินสอ เขตจตุจักร กรุงเทพมหานคร 10200

กิจวัตรประจำวันของพระครูความเทพมณี ในฐานะหัวหน้าพรหมณีสถานสำนักก็คือ คอยควบคุมดูแลเรื่องการปกครองของคณะพรหมณีสถาน ตรวจสอบระเบียบปฏิบัติทั้งหลายทั้งปวงของสถานดูแลงานด้านเอกสาร หนังสือโต้ตอบทั้งหมด ตลอดจนดูแลหอเวทวิทยาคม ซึ่งเป็นสถานที่เก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับประเพณี พิธีกรรมต่างๆทางศาสนาพรหมณีสถาน ทั้งนี้บางคนก็เรียกว่าห้องสมุดก็มี และได้เปิดบริการให้ประชาชนทั่วไปได้เข้าไปศึกษาค้นคว้าด้วย ทั้งนี้ช่วงเวลาที่ท่านอยู่ที่สถานโบสถ์พรหมณีสถานก็มักจะมีประชาชนเข้ามาพบเพื่อปรึกษาหารือ หรือนัดหมายเชิญไปประกอบพิธีกรรมต่างๆภายนอก และหากมีเวลาว่างบ้างท่านก็จะอ่านหนังสือ ศึกษาคัมภีร์พระเวท

ช่วงเวลากลางวันท่านจะกลับไปรับประทานอาหารที่บ้าน พอถึงเวลาบ่ายก็จะเข้าไปที่สถานโบสถ์พรหมณีสถานอีกครั้ง เพื่อดูแลหนังสือเข้า-ออกจากหน่วยงานต่างๆ รวมทั้งศึกษาดำรงต่างๆ ควบคุมกำหนดการจากสำนักพระราชวังว่า จะต้องออกไปประกอบพระราชพิธีในวัน เวลา และสถานที่ใดบ้าง ทั้งนี้พรหมณีสถานสำนักส่วนใหญ่แล้ว มักจะรับทราบกำหนดการกันทุกคน เพราะพระราชพิธีมักจะเหมือนกันทุกๆปี ยกเว้นในกรณีพิเศษ ท่านก็จะเป็นผู้แจ้งข่าวให้พรหมณีสถานสำนักท่านอื่นๆทราบ

ช่วงเย็นหลังจากเลิกจากการทำงานแล้ว ซึ่งจะเป็นเวลาประมาณ 18.00 น. ก็จะกลับบ้านเพื่อพักผ่อน แต่ถ้าหากวันนั้นท่านต้องออกไปประกอบพิธีกรรมภายนอก ก็อาจจะเข้าบ้านเวลาประมาณ 21.00-22.00 น. และในช่วงกลางคืนถ้าหากมีเวลาว่าง ท่านก็จะศึกษาค้นคว้าตำราต่างๆ ซึ่งจากการสังเกตของผู้ศึกษา พอที่จะกล่าวได้ว่าท่านเป็นผู้ที่ใฝ่รู้ รักการศึกษายิ่งนัก ทั้งนี้จะเห็นได้จากหนังสือจำนวนมากภายในบ้านพักของท่าน ทั้งหนังสือภาษาไทยและภาษาอังกฤษ และโดยมากก็จะเป็นหนังสือเกี่ยวกับศาสนา วัฒนธรรมประเพณีต่างๆ ซึ่งได้รับการเอาใจใส่ดูแลเป็นอย่างดีจากเจ้าของ ภายหลังจากการอ่านและศึกษาดำรงต่างๆพอควรแล้ว ท่านก็จะสวดมนต์และนั่งสมาธิประมาณ 1 ชั่วโมง แล้วจึงเข้านอนเมื่อเวลาประมาณ 24.00 น.

สำหรับกิจวัตรในวันหยุดนั้น ถ้าไม่คิดงานพิธีต่างๆ ท่านก็มีงานอดิเรกคืออ่านหนังสือและถ่ายรูป สำหรับการถ่ายรูปนั้น ต้องนับว่าท่านพระครูความเทพมณีเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถในศาสตร์แขนงนี้มากท่านหนึ่ง เพราะภายในบ้านพักของท่าน นอกจากจะมีภาพถ่ายในช่วงที่ท่านได้ออกไปประกอบพิธีกรรมในสถานที่ต่างๆเก็บไว้เป็นจำนวนมากแล้ว ท่านยังมีห้องอัดภาพอยู่ภายในบ้านพักอีกด้วย

กล่าวโดยภาพรวมแล้ว พรหมณีสถานสำนักจะมีวิถีชีวิตประจำวันคล้ายๆกัน คือตื่นเช้าก็จะมี การสวดมนต์ จากนั้นจึงเริ่มปฏิบัติภารกิจประจำวันในฐานะพรหมณีสถานสำนัก และในกรณีที่ไม่มีติดภารกิจในวัง ก็จะออกไปประกอบพิธีกรรมให้กับประชาชนทั่วไป หากมีเวลาว่างบ้างท่านก็อาจจะประกอบกิจการส่วนตัว ส่วนวิถีชีวิตประจำวันในส่วนที่เป็นปลีกย่อย ของพรหมณีสถานสำนักแต่ละท่าน ก็อาจจะ

แตกต่างกันไปบ้าง ดังในกรณีของพรานหมณีสัชนพันธ์² ท่านเล่าถึงการดำเนินชีวิตประจำวันของท่านว่า เริ่มต้นขึ้นเมื่อเวลาเช้า โดยท่านจะตื่นนอนประมาณ 6 โมงเช้า และก่อนที่จะกระทำภารกิจอย่างอื่นท่านจะต้องมีการกราบไหว้เทพเจ้าในศาสนาพรานหมณ คือ นมัสการพระอาทิตย์ ก็คือการไหว้สักการะพระอาทิตย์ การกระทำก็โดยการยกประนมมือไหว้แล้วกล่าวคำว่า “นมัสการพระอาทิตย์” เป็นอันเสร็จพิธี ซึ่งพรานหมณเองก็ได้เคยคัดลอก กระทำทำแบบโยคีเช่นที่อินเดียที่มี 12 ท่า แต่ได้เลิกไปในตอนหลังเนื่องจากเหตุผลเรื่องของสุขภาพ หลังจากนั้นแล้วท่านก็จะไปทำอย่างอื่นได้ เช่นอาบน้ำ แต่งตัว รับประทานอาหาร เป็นต้น ในช่วงกลางวัน ก็กระทำภารกิจตามปกติคือ การเดินทางไปที่เทวสถานโบสถ์ พรานหมณซึ่งท่านจะทำหน้าที่ดูแลความเรียบร้อยต่าง ๆ การปิด-เปิดโบสถ์ การต้อนรับประชาชนที่มาขอคำปรึกษาแนะนำต่างๆ ในช่วงกลางวันพรานหมณีสัชนพันธ์ก็ได้มีการไหว้เทพเจ้าเช่นกัน และจะปฏิบัติอีกครั้งถึงเวลาก่อนนอนก็จะยกมือไหว้เช่นเดิมพร้อมกับกล่าวว่า “นมัสการพระคิเว” มีการรวบรวมความคิดทำจิตใจให้สงบสุขก่อนนอน

นอกจากนี้วิถีชีวิตของพรานหมณในวันหยุดท่านก็จะไปพักผ่อนกับครอบครัว พาลูก ๆ ไปท่องเที่ยวต่างจังหวัดบ้าง หรือในวันธรรมดาที่ไม่ได้มาทำหน้าที่ ๆ โบสถ์พรานหมณ ท่านก็จะอยู่ดูแลกิจการของครอบครัวก็คือ ร้านถ่ายรูป หรือถ้าว่างท่านก็จะทำการศึกษาศาสตร์แขนงต่าง ๆ ทางศาสนาพรานหมณ

พิธีกรรมในชีวิตประจำวัน^{*}

พรานหมณประจำราชสำนักสมัยกรุงรัตนโกสินทร์นั้น นอกจากพรานหมณพฤตนิบาศ ซึ่งทำหน้าที่จัดการดูแลช้างและพิธีกรรมเกี่ยวกับการคล้องช้างและพรานหมณ(บุโรหิตโหราจารย์) ซึ่งทำหน้าที่เป็นโหราประจำราชสำนัก ถวายฤกษ์ยามที่ดีการประกอบพระราชพิธีซึ่งทำหน้าที่สืบทอดธำรงรักษาและประกอบพระราชพิธีต่างๆ ที่ทางราชสำนักจัดขึ้นแล้ว ความสำคัญของพรานหมณพิธีนั้นก็ยังคงมีอยู่จนถึงปัจจุบันนี้ ดังจะเห็นได้จากการพระราชพิธีต่าง ๆ ซึ่งมีพรานหมณพิธีเข้าร่วมในพระราชพิธีนั้น ๆ เสมอมา

พระราชพิธีที่กล่าวถึงนี้เป็นงานหลวงสำหรับพระมหากษัตริย์ ซึ่งอาจจัดแบ่งได้เป็น 2 ประเภทตามลักษณะของการจัดงานคือ งานพระราชพิธีที่จัดขึ้นเป็นประจำอันเป็นพระราชประเพณีสืบเนื่องมา

² สัมภาษณ์พรานหมณีสัชนพันธ์ จังสิพรานหมณกุล เมื่อวันที่ 24 สิงหาคม 2539 ณ เทวสถานโบสถ์พรานหมณ

^{*} ในส่วนที่เป็นรายละเอียดของพิธีกรรมทั้งของ “หลวง” และของ “ราษฎร์” ดูได้ในภาคผนวก หน้า 252

แต่โบราณ และงานพระราชพิธีที่จัดขึ้นเป็นพิเศษเฉพาะคราว³ วัตถุประสงค์ของพระราชพิธีที่พระมหากษัตริย์ทรงพระกรุณา ให้จัดขึ้นตามลัทธิประเพณีอยู่หลายประการด้วยกันคือ⁴

1. พิธีกรรมที่กระทำในฐานะที่เป็นหน้าที่ของพราหมณ์ราชสำนัก
  - 1.1. เพื่อความเป็นสวัสดิมงคลแก่สิริราชสมบัติ พระบรมวงศ์และองค์พระมหากษัตริย์ ได้แก่ พระราชพิธีบรมราชาภิเษก
  - 1.2. เพื่อความเป็นสวัสดิมงคลแก่ประเทศชาติและประชาชน (รัฐพิธี) ได้แก่ พระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ พระราชพิธีศรีสังข์จปานกาล
  - 1.3. เพื่อแสดงกตัญญูธรรมและรำลึกในพระมหากรุณาธิคุณของบูรพมหากษัตริย์ราชเจ้า และพระบรมราชบุพการี ได้แก่ พระราชพิธีสัมพัจฉรฉินท์
2. พิธีกรรมเพื่อบูชาพระผู้เป็นเจ้า
  - 2.1. พระราชพิธีจองเปรียง
  - 2.2. พระราชพิธีกะติเกยา
  - 2.3. พระราชพิธีตรีโยมพวย-ตรีพวย
3. พิธีกรรมที่เกี่ยวกับการเพาะปลูก
4. พิธีกรรมที่ประกอบให้กับสามัญชน (ซึ่งผู้ศึกษาขอเรียกว่า “พิธีราษฎร”)

การเข้าสู่ชีวิตพราหมณ์

ขั้นตอนของกระบวนการขัดเกลาความเป็นพราหมณ์ราชสำนัก

ในสังคมวัฒนธรรมทุกแห่งทั่วโลก การได้มาซึ่งสถานภาพใหม่นั้น จะต้องมีกระบวนการในการที่จะตรวจสอบคุณสมบัติของสมาชิกใหม่ของกลุ่มในรูปแบบที่แตกต่างกันออกไป ในกรณีของพราหมณ์ราชสำนักก็เช่นเดียวกัน การเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มหรือการกลายเป็นพราหมณ์ราชสำนักนั้น จำเป็นที่จะต้องผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคม (socialization) ในหลายรูปแบบและหลายขั้นตอน ซึ่งพอจะจำแนกได้ดังนี้

กระบวนการถ่ายทอดความเป็นพราหมณ์

กระบวนการถ่ายทอดความเป็นพราหมณ์นั้น กระทำกันตั้งแต่สมาชิกใหม่ยังเป็นเด็ก เพราะการเป็นพราหมณ์นั้นจะต้องมีความพร้อมทั้งร่างกายและจิตใจ กล่าวคือต้องมีความรู้เกี่ยวกับวัตรปฏิบัติของพราหมณ์และได้ผ่านพบพิธีกรรมที่พราหมณ์ประกอบพิธีมาบ้าง ซึ่งกระบวนการถ่ายทอดความเป็น

³ เอลิม จันปฐมพงษ์ และคณะ, *ประวัติศาสตร์สังคมไทย* (นนทบุรี : สำนักพิมพ์เสถียรไทย, 2520), หน้า 490.

⁴ หม่อมทิววงศ์ถวัลย์ศักดิ์ (หม่อมราชวงศ์เฉลิมลาภ ทิววงศ์), *ประเพณีในพระราชสำนัก (บางเรื่อง)* (พระนคร : โรงพิมพ์พระจันทร์, 2514), หน้า 1.

พราหมณ์นี้เริ่มต้นที่สถาบันครอบครัวก่อน เหตุนี้เองสิ่งนี้เองที่ลูกพราหมณ์ได้รับมาตลอดก็คือ ในช่วงวัยเด็กจะมีโอกาสเข้ามาคลุกคลีอยู่กับพราหมณ์ผู้เป็นพ่อ ในพระราชพิธีเตรียมปวายุ-ตรีปวายุก็จะติดตามมากินนอนอยู่ที่โบสถ์พราหมณ์ ตลอด 15 วันที่พราหมณ์ราชสำนักได้ร่วมกันประกอบพิธี และทำการถือบวชหรือที่เรียกว่า “ถือพรต” นั้น บรรดาอุลบุตรพราหมณ์ก็จะได้ดูกรรมพิธีของหลวงไปด้วย รวมทั้งต้องเรียนเกี่ยวกับพระเวททางพราหมณ์ ซึ่งในหนังสือนี้เป็นอักษรฤๅณดี* (หรืออักษรฤๅลิ่งค์) เป็นภาษาทางอินเดียตอนใต้ที่ยังคงเก็บรักษากันได้จนถึงทุกวันนี้ แม้แต่ที่พราหมณ์อินเดียเองก็ยังคงมาขอคัดลอกไปจากโบสถ์พราหมณ์แห่งนี้ การเรียนก็เริ่มด้วยการอ่านแบบสะกดทับศัพท์ แปลอักษรฤๅณดีหรือภาษาทมิฬโบราณมาเป็นภาษาไทยก่อน จนเมื่อเรียนอักษรฤๅณดีแบบตัวอักษรไปทีละตัวจนครบหมดทุกตัวแล้ว ก็จะเรียนขั้นสูงขึ้นมาคือการเรียนแบบผสมคำ เมื่อเข้าใจดีแล้วจึงจะดึงเอาภาษาไทยออก และอ่านพระคัมภีร์ที่ใช้แต่อักษรฤๅณดีแต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น ซึ่งพราหมณ์ใหม่จะต้องฝึกฝนให้ได้ก่อนที่จะอ่านคัมภีร์พระเวท

การถ่ายทอดความรู้ การอบรมสั่งสอนในเรื่องของการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ คำสวด รวมทั้งการประพฤติปฏิบัติตัวในฐานะที่เป็นนักบวชในศาสนาพราหมณ์นั้น ลูกหลานชายของพราหมณ์จะได้รับความรู้ การเรียนรู้จากพ่อที่เป็นพราหมณ์มาตั้งแต่ช่วงวัยเด็ก ตั้งแต่เป็นพรหมบุตรก็ได้ซึมซาบการปฏิบัติตัวของพราหมณ์ผู้เป็นบิดามาตลอด ได้เห็นถึงการประกอบพิธีกรรม รวมทั้งการที่สมัยก่อนนั้น (พ.ศ. 2529) บ้านของคณะพราหมณ์ราชสำนักจะอยู่รวมกันที่บริเวณภายในโบสถ์พราหมณ์ ทำให้ลูกหลานพราหมณ์ได้มีโอกาสเข้าร่วมหรือติดตามพราหมณ์ผู้เป็นบิดามาสังเกตการณ์ในงานพิธีต่าง ๆ อยู่เสมอ

โดยเฉพาะอย่างยิ่งการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ นั้น พราหมณ์ผู้เป็นบิดาก็จะเลือกเอาลูกชายคนที่สนใจ เอาใจใส่ในกิจที่พราหมณ์ผู้พ่อกระทำ กล่าวได้ว่า เป็นลูกชายที่มีแววทำที่ว่าสนใจที่จะสืบต่อความเป็นพราหมณ์จากพ่อ มีลักษณะจะเป็นผู้ที่สืบทอดต่อไปได้ การสืบทอดความเป็นพราหมณ์นี้ไม่จำเป็นว่าจะต้องเป็นลูกชายคนโตเสมอไป ลูกชายคนใดก็ได้ที่เห็นว่าเหมาะสม แต่ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นลูกชายคนโต การถ่ายทอดความรู้ต่าง ๆ นั้นพราหมณ์พ่อก็จะเริ่มเอามาฝึกมาสอน มาให้ดูพิธีกรรมต่าง ๆ อย่างไรก็ตามจะมีข้อกำหนดกันว่า พราหมณ์จะสอนลูกคนอื่นไม่ได้ จะไม่ถ่ายทอดให้แก่ผู้ที่ไม่ได้สืบเชื้อสายพราหมณ์มา ทั้งนี้เชื่อกันว่าถ้าผู้ที่ถูกสอนนั้นไม่ให้ความเคารพ จะทำให้บังเกิดผลไม่ดีแก่ผู้สอนและผู้เรียน นอกจากนี้พราหมณ์ในแต่ละสายตระกูลจะมีความชำนาญและความสามารถในศาสตร์ต่าง ๆ ไม่เหมือนกันจะมีการสืบทอดความรู้ต่าง ๆ เหล่านี้ ให้แก่ลูกหลานเท่านั้น ตัวอย่างเช่น ตระกูล

---

* ฤๅณดี (คริม) น. ตัวหนังสือแบบหนึ่งที่ใช้เขียนตำราพราหมณ์ ซึ่งได้แบบมาจากอินเดียใต้ เรียก คุรณดี. (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2493 พิมพ์ครั้งที่ 6 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, 2505), หน้า 230.

นาคะเวทิน ที่มีความสามารถในการขับเคลื่อนบทยอดต่าง ๆ จนได้รับหน้าที่ประจำในการเห่กล่อมต่าง ๆ ลูกหลานพรานหมณในตระกูลนี้ก็จะได้รับตำแหน่งนี้มาตลอด

การเรียนรู้วิชาต่าง ๆ ของพรานหมณราชสำนักนั้น โดยมากจะเป็นการเรียนรู้ในแต่ละสายตระกูล ในแต่ละครอบครัวมาจากพรานหมณผู้เป็นบิดา หรือจากพรานหมณผู้ใหญ่ในสายตระกูล หรือไม่ก็จะเป็นบรรดาพรานหมณาวุโส หรือครูพรานหมณที่มีความรู้จะคอยแนะนำสั่งสอน แต่ส่วนใหญ่ก็จะทำกันในสายตระกูลเป็นสำคัญ วิธีการสั่งสอนนั้นก็จะไปในรูปแบบค่อย ๆ ถ่ายทอดไปเรื่อยๆ เหตุนี้เองการเรียนรู้ก็จะมีมาตั้งแต่เด็กที่รับรู้ได้เป็นได้ยินได้ฟังมาโดยตลอด เป็นการเพิ่มพูนสั่งสมความรู้ให้เกิดขึ้น ทั้งนี้พรานหมณส่วนมากที่มีลูกชายก็จะพยายามให้ลูกติดตามไปที่โบสถ์พรานหมณ เมื่อมีงานหรือมีพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น งานพระราชพิธีตรียัมพวาย-ศรียาลัย ดังที่ได้กล่าวไปแล้ว ในงานต่าง ๆ นี้พรานหมณราชสำนักจะมารวมกันทำพิธีทางศาสนา เป็นโอกาสหนึ่งที่บรรดาพรานหมณและลูกหลานพรานหมณจะได้มารวมกันพบปะพูดคุยกัน ลูกหลานที่ติดตามมากก็จะได้เข้ามาช่วยในงานพิธีด้วย เช่น การเป่าสังข์ แกว่งบัณเฑาะว์ หรือได้มาฟังวิธีการสวดพระเวท การกล่อมช้างหงส์ หรือมาสังเกตการณ์ขั้นตอน วิธีการต่าง ๆ ในการประกอบพิธีกรรมในการบวงสรวงพระผู้เป็นเจ้าของพรานหมณ นอกจากนี้แล้วพรานหมณผู้เป็นบิดาก็จะได้มีโอกาสที่จะอธิบายถึงขั้นตอนและความหมายต่างๆ ให้ลูกชายได้รับรู้ และพรานหมณเองก็จะได้พิจารณาถึงความสนใจของลูกชายผู้ที่ตนเองต้องการให้สืบสายตระกูลต่อไป

ส่วนการศึกษาเล่าเรียนของลูกหลานพรานหมณนั้น ในทางโลกก็เหมือนกันกับประชาชนโดยทั่วไป คือการศึกษาตามภาคบังคับของรัฐ เรียนประถม มัธยม อาชีวศึกษา สายสามัญ และสายอาชีพ และบางท่านก็ต่อระดับอุดมศึกษา ทั้งในและต่างประเทศ เช่น เรียนนิติศาสตร์ เศรษฐศาสตร์การค้ำ เป็นต้น ส่วนทางด้านศาสนานั้นบรรดาลูกหลานพรานหมณก็จะเรียนรู้มาจากพรานหมณผู้เป็นบิดา และพรานหมณครูอาวุโส โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อได้ผ่านการบวชพรานหมณมาแล้วก็จะมี การเรียนรู้มากยิ่งขึ้น การอ่านคัมภีร์พระเวทต่าง ๆ การสวดกาศย กลอน ฉันท์ เห่กล่อมต่าง ๆ การทำพิธีต่าง ๆ และความรู้อื่น ๆ ที่เพิ่มเติมเข้ามา เช่น การเรียนโหราศาสตร์ การดูฤกษ์ยาม การตรวจชะตา ความรู้เหล่านี้พรานหมณแต่ละคนก็จะมาศึกษากันแล้วแต่ความสนใจของแต่ละท่าน ส่วนการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ นอกเหนือสถานก็จะเรียนรู้มาจากประสบการณ์ที่ได้จากการติดตามพรานหมณท่านอื่นไปประกอบพิธีกรรมข้างนอก ทั้งนี้การเรียนรู้จากสิ่งต่าง ๆ จากประสบการณ์จริงก็จะช่วยเสริมความรู้ให้แก่พรานหมณมากยิ่งขึ้น

กระบวนการถ่ายทอดความเป็นพรานหมณ จากการบอกเล่าของพรานหมณขจร นาคะเวทิน ซึ่งเป็นกรณีศึกษาท่านหนึ่งนั้น ท่านได้กล่าวว่า ท่านเองเป็นบุตรชายคนโตของพรานหมณชาบ ซึ่งเป็นพรานหมณที่มีวัตรปฏิบัติที่เคร่งครัด และพรานหมณชาบเป็นพรานหมณที่มีหน้าที่ขับเคลื่อนบทยอดต่าง ๆ มาตลอด มาถึงรุ่นลูก ในตอนเด็ก ๆ นั้นพรานหมณขจรได้รับการสั่งสอน ถ่ายทอดความรู้ เป็นการสอนระหว่างพ่อกับลูก เช่นสอนให้รู้จักการออกเสียง การอ่านเขียนทำนองตามจังหวะต่างๆ เป็นต้น โดยที่

พรหมณ์ผู้พ่อจะให้พรหมณ์ขจรมาดุพิธีกรรมต่าง ๆ อยู่ตลอด และได้ให้มาช่วยเป่าสังข์ ตีบัณเฑาะว์ เมื่อโตขึ้นมาบวชพรหมณ์แล้ว (บวชพรหมณ์หลังจากพรหมณ์พ่อได้เสียชีวิตลง) พรหมณ์ขจรได้รับการสั่งสอนจาก พระราชครูวามเทพมุนี (สมจิตต์ รั้งสิพรหมณกุล) พรหมณ์ย้อย โกลมเวคิน พรหมณ์อุรคินทร์ วิริยะบูรณะ และจากพ่อพรหมณ์ขจรเมื่อครั้งที่ยังมีชีวิตอยู่ พรหมณ์ขจรได้กล่าวว่า ตนเองได้รับการสั่งสอนถ่ายทอดจากพรหมณ์ผู้ใหญ่ทุกท่านในสมัยนั้น มีทั้งการสอนให้อ่านคัมภีร์พระเวท การสวดต่างๆ เช่น การอ่านโคลง อ่านพระเวท ให้รู้จักการเอื้อนทำนองตามจังหวะแบบโบราณ เป็นต้น แต่ละท่านก็จะให้คำแนะนำมาตลอดจากการที่พรหมณ์ได้เป็นผู้ช่วยในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ นอกจากนี้ตนเองก็ได้รับความรู้มาตามสายตระกูลก็คือ การเห่กล่อมจากพรหมณ์ผู้พ่อซึ่งเป็นผู้ที่มีความสามารถถวายเป็นเห่กล่อม พระราชโอรส พระราชธิดา รวมทั้งพระเจ้าหลานเธอทุกพระองค์มาตลอด ทั้งนี้ตระกูลนี้เป็นตระกูลเห่กล่อมมาตลอด ได้แก่เจ้าฟ้าหญิงอุบลรัตนฯ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ เจ้าฟ้าหญิงจุฬาภรณ์ ทั้งนี้พรหมณ์ผู้พ่อจะเป็นผู้ถวายเป็นเห่กล่อมมาตลอด นอกจากนี้แล้วยังเป็นผู้ถวายเป็นเห่กล่อมการแข่งขันน้ำในพระราชพิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยา รวมทั้งเป็นผู้กล่อมช้างเผือกปัจจุบันไม่มีพรหมณ์พฤคิภาศที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับช้างแล้ว จึงให้พรหมณ์พิธีทำหน้าที่แทนผู้ที่ถวายเป็นเห่กล่อมในพระราชพิธีต่าง ๆ เหล่านี้ต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ อ่านคำสวดในพระคัมภีร์ต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง มีน้ำเสียงที่ไพเราะก้องกังวาน มีน้ำหนักที่ชัดเจน ความสามารถต่าง ๆ เหล่านี้ก็ได้สืบทอดมายังรุ่นของพรหมณ์ขจร ซึ่งก็ได้รับตำแหน่งสืบมาจากพรหมณ์ผู้เป็นบิดาโดยที่พรหมณ์ขจร จะทำหน้าที่ถวายเป็นเห่กล่อมพระเจ้าหลานเธอทุกพระองค์ คือ พระเจ้าหลานเธอพระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา พระเจ้าหลานเธอศรีสรีภานุภรณ์ พระเจ้าหลานเธอทิตยาศิริกุล นอกจากนี้ก็ยังเป็นพรหมณ์ที่ทำหน้าที่อ่านโองการแข่งขันน้ำ รวมทั้งเป็นผู้ที่อ่านฉันท์ กายลักษณ์ ต่าง ๆ มาตลอดเป็นการสืบทอดมาจากพรหมณ์ผู้พ่อ

วิธีการสอนของพ่อพรหมณ์ขจรนั้น จะใช้วิธีสั่งสอนมาตั้งแต่เด็ก ๆ และตัวท่านเองนั้นก็มาเรียนรู้เอาอีกทางหนึ่งโดยวิธี “ครูพักลักจำ” คือใช้วิธีการดูว่าพรหมณ์ผู้ใหญ่ท่านทำอย่างไร ทำอะไรบ้าง จากการอ่านให้ได้ยิน ฟังมาแล้วจำเอา จำเก็บมาไว้เป็นความรู้ เก็บเอามาคิด มาพิจารณาและมาหาประสบการณ์ด้วยตัวเองบ้างในตอนหลังจากที่ทำการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ นอกจากนี้ท่านยังได้นำเอาความรู้ในแต่ละแขนงก็รวมมาประยุกต์ใช้ จากพรหมณาจารย์ที่ได้สอนพรหมณ์ขจรมาทั้ง 4 คน มารวมกัน นอกจากนี้แล้วจากประสบการณ์ที่ท่านได้ติดตามพรหมณ์ผู้พ่อไปที่โบสถ์พรหมณ์เป็นประจำทุกปี ได้เห็น ได้ฟัง และรู้วิธีการอ่านฉันท์ กลอน มาจากการทวีสั้นของพรหมณ์ อุรคินทร์ วิริยะบูรณะซึ่งพรหมณ์ท่านนี้เป็นพรหมณ์ที่มีความรู้ความสามารถมาก การสอนนี้ไม่ว่าการอ่าน กล่อมสวดพระคัมภีร์ต่าง ๆ นั้น ทางพรหมณ์จะใช้หนังสือที่เรียกว่า อักษรคุณค์ จะเป็นภาษาทมิฬของพรหมณ์ทางตอนใต้ของอินเดีย เวลาอ่านคัมภีร์จะเรียกกันว่า สวดมูไร จะสวดเมื่อประกอบพิธีกรรม สรรเสริญพระเป็นเจ้า เป็นภาษาทมิฬ การสั่งสอนถ่ายทอดของพรหมณ์ราชสำนักของไทยจะเป็นไปใน

รูปแบบของการที่ให้พราหมณ์ใหม่เรียนการอ่านแต่ละคำจนคล่องแล้วจึงค่อยให้มีการผสมคำโดยที่ตอนแรกจะมีคำภาษาไทยเขียนกำกับอยู่ด้วย ต่อเมื่ออ่านจนคล่องและจำหลักต่างๆ ได้แล้วจะลบออกคำไทยออกแล้วให้พราหมณ์สวดพระคัมภีร์ที่มีแต่ตัวอักษรคุณลักษณะอย่างเดียว

การถ่ายทอดความรู้ในด้านพิธีกรรมที่ได้มาจากพ่อนั้น เป็นไปในลักษณะของการรู้เห็นเป็นประจำ รู้ว่าพิธีแต่ละอย่างนั้น จะต้องกระทำพิธีอย่างใดก่อนหลัง และขั้นตอนมีอะไรบ้าง อย่างไรก็ตาม การถ่ายทอดความรู้ต่าง ๆ เท่าที่ได้กล่าวมานั้น ตั้งแต่ การเรียนรู้ในเรื่องพระเวท การอ่าน สวดพระคัมภีร์ การปฏิบัติตัวต่าง ๆ ในการประกอบพิธีรวมทั้งขั้นตอนต่าง ๆ นั้นแม้ว่าพราหมณ์จะได้รับการถ่ายทอดมาอย่างดีก็ตาม ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับความสมัครใจของพราหมณ์ผู้นั้นเองว่าจะเป็นผู้ไม่หาความรู้หรือไม่ เพราะความรู้หรือตำราต่าง ๆ ของพราหมณ์นั้นมาอยู่มากมาย⁵

รูปแบบวิธีการถ่ายทอดความรู้เพื่อเตรียมเป็นพราหมณ์ที่กล่าวไปนั้น ก็เช่นเดียวกันกับเมื่อครั้งที่พระราชครูอัชฎาจารย์ (ละเอียด รัตนพราหมณ์) ได้รับการอบรมขัดเกลาจากพราหมณ์ผู้พ่อ คือเมื่อลูกพราหมณ์เติบโตขึ้นมา พ่อก็จะให้หัดเป่าสังข์และแกว่งบังนทาจารย์ในงานพิธีต่างๆอยู่เสมอ ให้ได้มารับรู้ได้เห็นพิธีกรรมต่างๆ รวมทั้งการให้ติดตามไปประกอบพิธีกรรมข้างนอกให้กับคนทั่วไป แต่ในครั้งนั้นท่านกล่าวว่า ไม่ค่อยมีงานพิธีอย่างเช่นทุกวันนี้ พราหมณ์พ่อจึงมีโอกาสที่จะสั่งสอนให้แก่บุตรได้มากกว่า⁶

การถ่ายทอดความรู้ความเป็นพราหมณ์นั้น ส่วนใหญ่แล้วเป็นการถ่ายทอดโดยสายตรง คือมาจากพราหมณ์ผู้เป็นบิดา เช่นเดียวกับกรณีของพระครูวามเทพมุนี (ชวิน รั้งสีพราหมณ์กุล) และพราหมณ์ศรีล รั้งสีพราหมณ์กุล ผู้เป็นน้องชาย ได้เล่าถึงวิธีการถ่ายทอดความรู้ การอบรมสั่งสอนจากพราหมณ์ผู้พ่อคือพระราชครูวามเทพมุนี (สมจิตต์) ให้ผู้ศึกษาฟังว่า ตั้งแต่ครั้งเด็กๆเป็นลูกพราหมณ์บรรดาที่ๆน้องๆของท่านที่เป็นผู้ชายก็จะวิ่งเล่นแถวโบสถ์พราหมณ์ เนื่องจากพ่อได้เข้าบวชพราหมณ์เมื่อปี พ.ศ. 2503 เมื่อโตขึ้นก็ได้เข้าทำการขลิบผมที่โบสถ์พราหมณ์ร่วมกับลูกหลานพราหมณ์คนอื่นๆ หลังจากนั้นพระครูวามเทพมุนีและน้องชายก็ติดตามพราหมณ์ผู้พ่อมาเทวสถานโบสถ์พราหมณ์มาโดยตลอด โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อคราวที่ทางพราหมณ์ราชสำนักประกอบพระราชพิธีพราหมณ์ประจำปี คือพระราชพิธีตรียัมพวาย-ตรีปวาย พราหมณ์ทุกท่านจะมาทำพิธีร่วมกันที่เทวสถานโบสถ์พราหมณ์ มีการถือพรตเป็นเวลา 15 วัน ให้พราหมณ์ถือศีลกินเจและนอนที่โบสถ์พราหมณ์ ตลอดระยะเวลาที่ประกอบพิธีกรรม ในครั้งนั้นพระครูวามเทพมุนีและน้องชายก็ติดตามมาสวดปฏิบัติ และค้างคืนที่โบสถ์พราหมณ์ทุกปี เรียกว่า “ไปไม่ได้ขาด” ตั้งแต่จำความได้ การถ่ายทอดความรู้ การประพฤติปฏิบัติต่างๆนี้

⁵ สัมภาษณ์พราหมณ์ชจร นาคะเวทิน ณ มุลินีพระพิฆเนศวร วันที่ 7 สิงหาคม 2539

⁶ สัมภาษณ์พระราชครูอัชฎาจารย์ (ละเอียด รัตนพราหมณ์) ประธานพระครูพราหมณ์ราชสำนัก ณ เทวสถานโบสถ์พราหมณ์ เมื่อวันที่ 3 กันยายน 2539.

พราหมณ์ผู้พ้อบอกอยู่เสมอว่า แม้ท่านจะมีลูกชายที่จะสืบต่อสายตระกูลพราหมณ์ได้ 5 คน “คนใดคนหนึ่งจะบวชพราหมณ์ก็ได้ ท่านไม่บังคับ แต่จะให้ความรู้กับทุกคน แล้วแต่ว่าลูกคนใดจะสนใจ” สำหรับท่านพระครูวามเทพมุนีนั่นท่านกล่าวว่า “ผมคงเป็นคนที่ชอบมากกว่าเพื่อน จึงได้มาคลุกคลี และเรียนรู้ปฏิบัติต่างๆจากคุณพ้อได้มากที่สุด” ประกอบกับมีความสนใจใคร่รู้ ปฏิบัติมาอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งพราหมณ์ผู้พ้อเองนั้น ได้กล่าวกับคนอื่นว่าคงจะได้ผู้ที่จะสืบสายตระกูลพราหมณ์เป็นแน่แท้

วิธีการในการถ่ายทอดความรู้เรื่องของศาสนาพราหมณ์นั้น พระครูวามเทพมุนีได้รับมาโดยตลอดตั้งแต่เด็ก จนใกล้ขีดและคุ้นเคยกับความรู้นั้นๆ เริ่มต้นด้วยเมื่อครั้งยังเยาว์วัย จะมีการเล่าประวัติเทพเจ้าแต่ละองค์ที่มีอยู่ในคัมภีร์ในรูปของการ “เล่านิทาน” ในช่วงเวลาเย็นหลังจากกลับจากโรงเรียน ทำการบ้านแล้ว นิทานเหล่านี้จะเกี่ยวข้องกับเทพเจ้าในศาสนาพราหมณ์ เล่าวันละเรื่อง แต่ละองค์เทพให้ดูรูปภาพ มีการสอนว่าเทพองค์นั้นองค์นี้มีความเป็นมาอย่างไร มีความสำคัญหรือมีพระคุณในเรื่องใด อวยพรให้สำเร็จในด้านใด และได้กระทำความดี บำเพ็ญเพียรช่วยเหลือมนุษยโลก หรือเทพเจ้าองค์อื่นๆอย่างไรบ้าง ทั้งนี้การเล่านิทานก็จะสอดแทรกความสนุกสนานในนิทานไปด้วย เพื่อว่าลูกจะได้ไม่เบื่อและจำได้ดีขึ้น นอกจากนี้พ้อพราหมณ์ก็ยังสอนให้ลูกได้สวดนมัสการพระผู้เป็นเจ้าทางศาสนาพราหมณ์ก่อนเข้านอนอีกด้วย

ครั้นเมื่อพระครูวามเทพมุนีอ่านหนังสือได้แล้ว พราหมณ์ผู้พ้อก็เริ่มสอนให้รู้จักตัวอักษรคุณศัพท์ และขอมโบราณ แต่ละตัว การอ่านคำราต่างนั้น กระทำมาโดยตลอด จนเมื่อพระครูวามเทพมุนีศึกษาชั้นมัธยมท่านสามารถอ่านตัวอักษรเหล่านั้นได้ และร่วมสวดกับพราหมณ์ผู้พ้อด้วยเป็นบางครั้ง และได้รับคำแนะนำว่า หนังสือก็มีความสามารถอ่านได้แล้ว ทั้งภาษาไทยนั้นก็มีการอยู่มากมายทั้งของพ้อและที่เก็บไว้ตามห้องสมุด รวมทั้งที่หอเวทวิทยาคมซึ่งเก็บรวบรวมสรรพวิทยาต่างๆของศาสนาพราหมณ์ มีทั้งพิธีกรรม ประเพณีต่างๆของพราหมณ์ รวมไปถึงความรู้อื่นๆด้วย ซึ่งถ้าสนใจก็ให้แสวงหาความรู้เอาเอง ความรู้ประเภทนี้ถือเป็นทฤษฎีจากตำราคัมภีร์ต่างๆที่ได้มีการบันทึกสืบต่อกันมา ในส่วนของความรู้เรื่องของการปฏิบัติรวมไปถึงพิธีกรรมต่างๆนั้น ถึงแม้ว่าส่วนใหญ่แล้วลูกพราหมณ์จะบวชพราหมณ์ก็ต่อเมื่อผู้เป็นบิดาได้เสียชีวิตแล้วก็ตาม แต่การถ่ายทอดจะกระทำมาตั้งแต่เด็กโดยวิธีธรรมชาติ จากการรับรู้ประสบพบเห็น ซึ่งท่านพระครูวามเทพมุนีกล่าวว่ากุลบุตรพราหมณ์ผู้มีสายเลือด และวิญญาณของบรรพบุรุษที่สืบเชื้อสายของความเป็นพราหมณ์มานั้น ย่อมที่จะรู้ สัมผัสกับสิ่งนี้ได้ รู้สึกได้จากทั้งวาจาและการสัมผัสด้วยตนเอง หรือ “ด้วยจิตและวิญญาณ” สิ่งหนึ่งที่นอกเหนือไปจากการเรียนจากตำราแล้วก็คือ จากกาปฏิบัติ จากประสบการณ์ รวมทั้งจากการสอนของพราหมณ์ผู้พ้อ ซึ่งท่านกล่าวว่า “ท่านพ้อเป็นที่ทันสมัย รู้จักปรับเปลี่ยนวิธีการสอน” หรือถ่ายทอดวิชาให้ท่านจะทำให้เข้าใจได้ง่ายไม่รู้จักเบื่อหรือยาก จึงไม่มีอะไรยากสำหรับท่านเลย ดังเช่นในตอนแรกสอนให้เข้าใจในหลักการปฏิบัติก่อน หลักที่สำคัญที่ถือว่าเป็น “หัวใจ” ก่อน หลังจากนั้นจะเข้าใจในรายละเอียดปลีกย่อยไปเอง หลังจากที่ได้ฝึกปฏิบัติเอง เช่น การปฏิบัติพิธีกรรมต่างๆ พราหมณ์บิดาได้ให้กล้องถ่ายรูปพร้อมอุปกรณ์เป็น

ของขวัญวันเกิด เมื่อท่านอายุได้ 17 ปี แล้วสร้างห้องอัดภาพส่วนตัวไว้ที่บ้าน จากนั้นก็จะมอบหน้าที่ให้ท่านเป็นผู้ติดตามสังเกตการณ์ในงานพิธีต่างๆ และทำการบันทึกภาพไว้นำมาล้างอัด และเป็นผู้เรียงลำดับภาพตามขั้นตอนของพิธีกรรม พร้อมกันนั้นพราหมณ์พอก็จะอธิบายให้ทราบถึงหลักปฏิบัติต่างๆ ของพราหมณ์ราชสำนักว่า มีขั้นตอนลำดับในพิธีกรรม และความหมายที่ปรากฏอยู่ในพิธีกรรมนั้นๆ อย่างไร การสอนเช่นนี้ทำให้เข้าใจได้ง่าย เพราะได้ไปรู้เห็นและมีประสบการณ์ตรง และได้กลับมาทบทวนทำให้เข้าใจได้ง่ายขึ้น และภาพที่บันทึกมานั้นก็ถือว่าเป็นการบันทึกประเพณีของพราหมณ์ อันถือได้ว่าเป็นการเก็บข้อมูลทางประวัติศาสตร์ของพราหมณ์ เป็นความรู้แก่ผู้ที่สนใจศึกษาพิธีกรรมต่างๆ ด้วยเช่นกัน ทำให้พระครูวามเทพมุนีเองมีความสนใจในด้านการถ่ายรูปมาจนถึงทุกวันนี้

นอกจากนี้ พระครูวามเทพมุนีก็ได้ติดตามพราหมณ์ผู้พ่อไปประกอบพิธีกรรมมาตั้งแต่เด็ก เมื่อมีพิธีสำคัญต่างๆ เช่น พระราชพิธีแรกนาขวัญ พระราชพิธีขึ้นระวางช้างเผือก เป็นต้น ส่วนพิธีที่กระทำแก่บุคคลทั่วไป เช่น วางศิลาฤกษ์ ปลุกเสกพระ (พุทธานิเสก) เป็นต้น ในจำนวนพี่น้องคนอื่นๆ นั้น บางครั้งก็ตามไปด้วย แต่ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นตัวทํานานมากกว่าคนอื่น บางครั้งเมื่อมีพิธีพิเศษ พราหมณ์ผู้พอก็จะให้หยุดเรียนแล้วพาไปด้วย การออกไปประกอบพิธีข้างนอกนี้ ยังรวมไปถึงการติดตามไปต่างประเทศ เช่น การไปแสวงบุญและดูศาสนิกวัฒนธรรมที่ประเทศอินเดีย และก่อนที่พราหมณ์ผู้พ่อจะเสียชีวิต ก็ได้ไปที่ประเทศญี่ปุ่น เพื่อไปประกอบพิธีบวงสรวงบูชาฤกษ์ตั้งศาลพระภูมิ ที่สถานศึกษานักเรียนนานาชาติ เมื่อ พ.ศ. 2521

การเล่าเรียนตำราคัมภีร์พระเวทต่างๆ ทางศาสนาพราหมณ์นั้น ท่านได้ศึกษาอย่างจริงจังเมื่อครั้งที่ท่านบวชพราหมณ์ (พ.ศ. 2522) ขณะมีอายุได้ 25 ปี ในช่วงแรกที่บวชใหม่นี้ จะมีเวลาอ่านตำราต่างๆ จากคัมภีร์ตามที่ท่านเรียกว่าเป็น “ภาคทฤษฎี” และฝึกหัดการอ่านสวดโคลงตามคัมภีร์ต่างๆ ในแต่ละบทใช้เวลาใด ในพิธีกรรมใด สวดทำนองแบบใด โดยผู้ที่สอนคือพราหมณ์จระคนทร์ วิริยะ บุรณะ ผู้มีศักดิ์เป็นอา และพระราชครูอักษราจารย์ (ละเอียด รัตนพราหมณ์) ประธานครูพราหมณ์คนปัจจุบัน การอ่านนี้จะอยู่ในคัมภีร์หลักที่มีอยู่ที่เทวสถานโบสถ์พราหมณ์เวลานี้ คือพระคัมภีร์ใหญ่ 4 เล่ม เป็นอักษรคฤณณ์ อันเป็นอักษรโบราณที่พราหมณ์ทุกคนต้องฝึกหัดอ่านให้ได้ เพราะจะต้องสวดสวดสาธยายมนต์ในการประกอบพิธีกรรมต่างๆ ให้กับผู้อื่นได้ ในการเรียนก็เช่นเดียวกับภาษาไทย คือหัดอ่านแต่ละคำ แล้วมาผสมเป็นพยางค์อ่านออกเสียง ในตอนแรกก็จะมีตัวอักษรไทยเขียนกำกับอยู่ด้วย เมื่อพราหมณ์ผู้นั้นหัดอ่านได้แล้ว ก็ให้อ่านแต่อักษรคฤณณ์เพียงอย่างเดียว เมื่อสวดจนมีความชำนาญและถูกต้องแล้ว จะได้ร่วมประกอบพิธีกรรมกับพราหมณ์ท่านอื่นได้ เช่นในการสวดสรรเสริญพระผู้เป็นเจ้าของในพระราชพิธีตรีมภวาย-ศรียวาย เป็นต้น สำหรับท่านนั้นอ่านได้ตั้งแต่แรกแล้ว จึงไม่ลำบากในการฝึกแต่อย่างใด ดังจะเห็นได้ว่าภายหลังจากที่บวชพราหมณ์ได้ 3 ปีท่านก็ได้บวชพราหมณ์ครั้งที่ 2 เป็นพราหมณ์ 6 สาย ตำแหน่งพระครูวามเทพมุนี ผู้ซึ่งสามารถเข้าร่วมเป็นผู้ช่วยประธานพระครูพราหมณ์ในพระราชพิธีต่างๆ ได้ สำหรับการประกอบพิธีราชฤกษ์นั้น ในช่วงแรกท่านจะได้ติดตามพราหมณ์ท่านอื่น

ไปก่อน เช่น พระราชครูอัชฎาจารย์ พราหมณ์อุระคินทร์ วิริยะบูรณะ ผู้เป็นอา เป็นต้น ต่อมาภายหลังก็สามารถประกอบพิธีกรรมโดยลำพังได้

กระบวนการขัดเกลาคือความเป็นพราหมณ์ราชสำนัก และการถ่ายทอดความรู้ของพราหมณ์ไปสู่ลูกหลานรุ่นใหม่ นั่น ท่านพระครูวามเทพมุนีได้กระทำมาเช่นเดียวกันกับที่ท่านได้รับมาจากพราหมณ์ผู้พ่อ แต่ท่านจะอบรมขัดเกล้าให้แก่รุ่นหลาน ซึ่งเป็นลูกของน้องชาย ทั้งนี้เพราะว่าท่านถือพรตและไม่ได้แต่งงานมีครอบครัวแต่อย่างใด ดังนั้นกระบวนการขัดเกล้าจึงเกิดขึ้นกับหลานชายซึ่งเป็นลูกของพราหมณ์ศรีลผู้เป็นน้องชาย ที่ท่านได้มีความใกล้ชิดมาตั้งแต่เด็ก จากการที่อยู่ร่วมครัวเรือนเดียวกัน วิธีการที่ได้กระทำก็คือ ให้นำหลานลูกแก้วที่อายุ 8 ขวบนี้ มาร่วมพิธีตรีขัมพวย-ตรีปวยทุกปีเท่าที่จะทำได้ และในปี พ.ศ. 2540 นี้ หลานลูกแก้วก็ได้มาร่วมพิธีด้วย จะมีการแต่งกายด้วยชุดขาว เสื้อขาว นุ่งโจงกระเบน สวมสร้อยประจำ 108 เม็ด เมื่อเวลาที่พราหมณ์ผู้พ่อคือ พราหมณ์ศรีล และลุงคือพระครูวามเทพมุนีประกอบพิธีกรรม ก็จะเข้าร่วมด้วย เช่น การกราบเทวรูป “นั่งกระโหียงไหว” รวมไปถึงการสวด “มูไรย” โดยที่ไปยืนด้านข้างและอ่านคัมภีร์ไปพร้อมกับพราหมณ์ผู้เป็นพ่อ ซึ่งได้ขีดตัวอักษรให้อ่าน การสวดคัมภีร์ของพราหมณ์น้อยผู้นี้ มีความกังวลและขี้ด้อยขี้ด่า อันแสดงให้เห็นถึงการได้รับการสั่งสอนมาเป็นอย่างดีจากพราหมณ์ราชสำนักทั้งสองท่าน และจากการพูดคุยกับพราหมณ์น้อยผู้นี้ของผู้ศึกษา โดยถามถึงที่มาของลูกแก้วตรงบริเวณบนท้ายทอย ก็ได้รับคำตอบว่า เป็นที่อยู่ของเทพเจ้า เป็นเครื่องหมายของลูกพราหมณ์ และตนเองก็ไ้มาตั้งแต่เด็ก ไม่ได้กลัวเพื่อน ๆ ล้อเพราะเป็นสิ่งดี มีเทพเจ้าอยู่กับตัว ซึ่งพราหมณ์ศรีลผู้พ่อก็บอกกับผู้ศึกษาว่า น้องลูกแก้วนี้มีความสนใจที่จะมาเวสदानโบสถ์พราหมณ์ตามที่พ่อและลุงได้ปฏิบัติ ซึ่งท่านเองก็พยายามให้มาร่วมทุกปี⁷ จากตัวอย่างที่กล่าวมา นับว่าเป็นการพยายามถ่ายทอดความรู้และแนวทางปฏิบัติ รวมไปถึงการขัดเกล้าในการเข้าสู่ความเป็นพราหมณ์แก่กุลบุตรพราหมณ์อย่างแยบยลยิ่ง

กฎเกณฑ์การคัดเลือกสมาชิก

ขั้นตอนการคัดเลือก

คุณสมบัติของผู้ที่สามารถบวชพราหมณ์ได้ ก็คือ ต้องเป็นลูกชายของพราหมณ์เท่านั้น เพราะทางพราหมณ์จะถือสายเลือดทางฝ่ายพ่อ ดังเช่นในกรณีพี่สาวซึ่งเป็นพี่น้องท้องเดียวกัน เมื่อแต่งงานก็เปลี่ยนนามสกุลไป ถึงแม้พี่สาวจะมีลูกชายแต่จะให้มาบวชพราหมณ์ไม่ได้ แต่จะเข้ามาช่วยประกอบพิธีพราหมณ์กับญาติพี่น้องได้ แต่เข้าพิธีพราหมณ์หลวง(พระราชพิธี)ไม่ได้

⁷ สัมภาษณ์พระครูวามเทพมุนี (ชวิน จังสิทธิพราหมณกุล) หัวหน้าพราหมณ์ราชสำนัก ณ เทวสถานโบสถ์พราหมณ์ เมื่อวันที่ 30 มกราคม 2540 และสัมภาษณ์พราหมณ์ศรีล จังสิทธิพราหมณกุล และน้องลูกแก้ว ในงานพระราชพิธีตรีขัมพวย-ตรีปวย เมื่อวันที่ 27 มกราคม 2540 ณ เทวสถานโบสถ์พราหมณ์

การคัดเลือกผู้ที่จะเข้ามาบวชสืบทอดเป็นพรานมณเฑียรสำนัก พรานมณเฑียรผู้ใหญ่คือประธานครูพรานมณเฑียรเป็นผู้คัดเลือก พรานมณเฑียรที่จะมาบวชเพื่อเข้ามารับราชการเป็นพรานมณเฑียรสำนักนั้น ได้มีการตั้งกฎเกณฑ์ไว้ว่า ต้องประกอบด้วยวุฒิ 4 ประการ คือ ชาติวุฒิ วัยวุฒิ คุณวุฒิ และปัญญาวุฒิ โดยจะพิจารณาจาก ชาติวุฒิ คือผู้ที่จะบวชนั้นเป็นลูกหลานพรานมณเฑียรเทศชาย มาจากชาติตระกูลที่สืบสายมาจากตระกูลพรานมณเฑียร วัยวุฒิคือมีอายุที่พอเหมาะแล้วมีวุฒิภาวะพอในการที่จะบวช ถ้าได้ผ่านการบวชพระมาก่อนแล้วก็จะเป็นการดี แต่ไม่ได้เป็นข้อบังคับ คุณวุฒิคือมีความประพฤติการปฏิบัติตนเป็นอย่างไร เป็นผู้ที่มีพละกำลังความรู้ทางด้านกรอาน สวด กล่อมพระเวทบ้างหรือไม่ และผู้นั้นจะต้องสมัครใจสืบทอดการเป็นพรานมณเฑียร รวมไปถึงพรานมณเฑียรอาวุโสคือ พระราชครูพิจารณาว่าผู้นั้นสมควรจะสืบทอดความเป็นพรานมณเฑียรได้ ถ้าพิจารณาว่าเป็นลูกหลานพรานมณเฑียรที่มีคุณสมบัติครบถ้วนมีความรู้ ก็สามารถบวชพรานมณเฑียรเข้ามารับราชการได้ มาแทนตำแหน่งของพ่อที่ว่างลง ถ้าตำแหน่งไม่ว่างก็ให้บวชพรานมณเฑียรได้แต่จะเข้ามาเป็นพรานมณเฑียรสำรองไว้ก่อน และให้เข้ามาเป็นผู้ช่วยในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ไปก่อนแต่ยังไม่อาจเข้าไปร่วมในพระราชพิธี แต่เมื่อตำแหน่งว่างลงส่วนมากจะเป็นการลาออกก็ต่อเมื่อเสียชีวิต ลูกหลานในตระกูลลูกชายก็จะขึ้นมารับตำแหน่งแทน

นอกจากนี้ก่อนที่จะมีการบวชนั้น คณะพรานมณเฑียรจะต้องมีการสอบถามและมีการยืนยันว่า เป็นผู้สืบเชื้อสายพรานมณเฑียรมา มีผู้รับรองให้ได้ว่าเป็นความจริง ในกรณีที่ผู้บวชมาจากต่างจังหวัดจะต้องให้ผู้ว่าราชการจังหวัดมีหนังสือให้คำรับรองมาด้วยว่า บุคคลที่จะบวชมีชื่อ นามสกุลที่ได้จากการที่มีปู่ พ่อ เป็นพรานมณเฑียรสืบทอดกันมา ทางคณะพรานมณเฑียร ณ เทวสถานโบสถ์พรานมณเฑียร กรุงเทพฯจึงจะทำการบวชให้⁸

ขั้นตอนการฝึก

ก่อนจะเข้าสู่พิธีกรรมการบวชพรานมณเฑียรเป็นเวลา 15 วัน ลูกหลานฝ่ายชายของพรานมณเฑียรคนใดที่จะบวชใหม่ก็จะต้องไปศีล-กินเจ เป็นเวลา 15 วัน ที่เทวสถานโบสถ์พรานมณเฑียรเพื่อเตรียมความพร้อมทั้งร่างกายและจิตใจ ทั้งนี้พรานมณเฑียรสำนักทั้งหมดจะต้องมาร่วมชุมนุมร่วมด้วย ทางฝ่ายครอบครัวก็จะมีการจัดเตรียมสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆในพิธีกรรมไว้

พิธีกรรมการบวชพรานมณเฑียร : พิธีกรรมเปลี่ยนสถานภาพ

การที่จะบวชพรานมณเฑียรสำนักอย่างถูกต้องโดยสมบูรณ์นั้น จะต้องได้รับการบวชจากครูหรือที่เรียกว่า “บวชทวิชาติ” พิธีบวชพรานมณเฑียรจะถือตามพระราชพิธีตรีปวาย (พิธีพรานมณเฑียรที่กระทำรับพระอิศวรเรียกว่า “พิธีไล่ชิงช้า”) และพิธีตรีปวาย (พิธีพรานมณเฑียรที่กระทำรับพระนารายณ์ที่เรียกว่าพิธีแห่ง

⁸ สัมภาษณ์พรานมณเฑียรภทสาม สยมภท ณ เทวสถานโบสถ์พรานมณเฑียร เมื่อวันที่ 14 สิงหาคม 2539

ภาพที่ 13 ประธานพระครูพรหมณ์ ขณะจารอักษรคฤที่หน้าอกของผู้บวชพรหมณ์
ในพิธีบวชพรหมณ์ ที่จัดขึ้นในระหว่างพระราชพิธีศรีัมพวาย-ตรีปวาย

พระนารายณ์) พระราชพิธีนี้จะจัดในช่วงวันขึ้น 6 ค่ำ เดือนยี่ จนถึงแรม 6 ค่ำในเดือนยี่ ในการบวชนี้ การจะมีพิธีกรรมคล้ายคลึงกันการบวชพระภิกษุ คือมีพระอุปัชฌาย์เหมือนกัน โดยของพราหมณ์จะมีครูพราหมณ์อุปัชฌาย์เป็นหัวหน้าพราหมณ์ คือพราหมณ์ที่มีอาวุโสสูงสุด มีความรู้เกี่ยวกับพิธีกรรมต่าง ๆ เป็นอย่างดี การบวชพราหมณ์นั้นจะเริ่มทำพิธีในวันแรกก่อนจะรุ่งสางเพราะถือว่าเป็นการบวชรับพระอาทิตย์ เป็นวิถีชีวิตใหม่ เป็นการเกิดครั้งที่สองหลังจากเกิดจากครรภ์มารดา ทั้งนี้เพื่อเป็นการทำพิธีที่ถูกต้อง การบวชจะมีการทำพิธีโดยครูพราหมณ์ทำร่างกายให้บริสุทธิ์ เรียกว่า อาตมาวิสุทธิ แล้วจะมีการสวดมนต์ พร้อมกับนั้นก็ถวายเครื่องสักการะแก่พระผู้เป็นเจ้า หลังจากนั้นก็ให้ผู้บวชใหม่ว่าคาถาตามครูพราหมณ์ก็จะจารอักขระที่บริเวณหน้าอกของลูกศิษย์ พร้อมกับคล้องสายสังวาลย์หรือที่เรียกว่าสายธูรา สายสังวาลย์พราหมณ์ ที่เป็นเส้นด้ายสีขาว จำนวน 3 เส้นคล้องเจวียงโหล่ แล้วลูกศิษย์ก็จะถวายสิ่งของต่างๆอันได้แก่ หมอน เสื้อ ชันน้ำ ผ้าขาว 1 สำรับ เงิน พานอาหารบูชาครู ต้นมะพร้าววงอก ต้นหมากงอก แล้วครูก็จะนำไปถวายพระผู้เป็นเจ้า หลังจากนั้นก็จะมีการแลกเปลี่ยนอาหารให้ครูเป็นผู้ได้เลือกก่อนพราหมณ์ใหม่ จากนั้นก็มีการรับประทานอาหารเข้าร่วมกัน เป็นอาหารมังสวิรัต การบวชการเป็นอันเสร็จพิธี การบวชพราหมณ์นี้จะมีกรบวช 2 ครั้ง คือ เริ่มแรกบวชสามสายก่อน เมื่ออาวุโสพร้อมคุณวุฒิพร้อมก็จะบวชเป็นหกสายถือว่าสูงสุด

การบวชพราหมณ์นั้นจะสมบูรณ์ก็ต่อเมื่อ ผู้บวชนั้นได้รับการจารอักขระที่หน้าอก อันมีความหมายแสดงถึงความเป็นพราหมณ์ในตัว อยู่ในร่างกาย ในจิตใจ และการที่ได้สวมสังวาลย์พราหมณ์ ซึ่งแสดงถึงความเป็นนักบวชในศาสนาพราหมณ์ ซึ่งจะเป็นสัญลักษณ์สำคัญ

การปฏิบัติตนภายหลังการผ่านพิธีกรรม

การปฏิบัติตัวหลังจากบวชพราหมณ์ พราหมณ์ใหม่ก็จะเริ่มกินมังสวิรัต ตลอดพระราชพิธีนี้ และเริ่มที่จะไถ่ผมเพื่อให้เป็นมวย การแต่งกายก็จะแต่งสีขาว มีการเล่าเรียนอ่านพระคัมภีร์ มีการหัดอ่าน โคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน บทเห่กล่อมทั้งหลาย เช่น บทเห่กล่อมพระบรรทม บทเห่กล่อมช้างเผือก บทกล่อมหงส์ในการพระราชพิธีตรียัมปวาย ตรีปวาย เป็นต้น นอกนี้พราหมณ์ใหม่ก็จะคอยเป็นผู้ช่วยพราหมณ์คนอื่น ๆ ในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ เป็นการเรียนรู้หาประสบการณ์โดยการติดตามพราหมณ์ผู้ใหญ่ไปประกอบพิธีต่าง ๆ ทั้งในราชสำนัก รัฐพิธี และพิธีที่ให้กับประชาชนทั่วไป โดยพราหมณ์ใหม่นี้ก็จะช่วยเป่าสังข์ แกว่งบัณเฑาะว์ รวมทั้งการหยิบสิ่งของเครื่องใช้ต่างให้แก่พราหมณ์ที่ทำพิธีอยู่ เป็นการฝึกฝนก่อนที่จะมีความสามารถที่จะทำพิธีด้วยตัวเองได้

ข้อปฏิบัติอื่น ๆ ของพราหมณ์ราชสำนักนั้น แม้ว่าพราหมณ์จะไม่มีกฎข้อห้ามในเรื่องของการสูบบุหรี่ แต่ในการดื่มเหล้า หรือการเสพยาสิ่งมีนเมา สิ่งเสพติด ต่าง ๆ พวกพราหมณ์ถือว่าเป็นสิ่งที่ไม่สมควรกระทำ การทำผิดกฎหมายทุกประเภท การผิดลูกเมียผู้อื่นเป็นสิ่งที่พราหมณ์ไม่พึงกระทำ พราหมณ์ไม่ยอมรับและถือว่าเป็นความผิด ในกรณีที่ร้ายแรงมากทางคณะพราหมณ์ก็จะลงมติให้สึก

นอกจากการเป็นพรหมณ์ คือ การตัดผมมวยผมออก นอกจากนี้พรหมณ์ก็มีข้อห้ามในเรื่องของอาหารการกิน คือ ห้ามกินอาหารประเภทมังสา 10 เช่นเดียวกันข้อห้ามของพระสงฆ์ คือเนื้อสัตว์ใหญ่อันได้แก่ ช้าง ม้า เสือ เป็นต้น แต่ของพรหมณ์จะเพิ่มอีก 2 อย่างที่ห้ามกิน คือ ปลาไหล กับเนื้อวัว เหตุผลก็เพราะพรหมณ์ถือว่าวัวเป็นพาหนะของพระเจ้าพระอิศวร ในสังคมอินเดียในสมัยโบราณ วัวเป็นสัตว์ที่มีคุณประโยชน์แก่มนุษย์ เป็นแรงงานในการเพาะปลูก เป็นแหล่งโปรตีนจากการดื่มน้ำนม มูลโคก็สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้หลายอย่าง นำมาทำเป็นเชื้อเพลิง นำมาทำเป็นผนังบ้าน เป็นต้น ส่วนปลาไหลนั้นก็จะมีเหตุผลมาจากความเกรงกลัวในโรคภัยต่างๆ ทั้งนี้เพราะปลาไหลจะมีมากในป่าช้า คอยกินซากศพคนตาย อันถือว่าเป็นสิ่งสกปรก จึงถือเป็นข้อห้ามของพรหมณ์ตลอดมาถือเป็นแบบธรรมเนียมปฏิบัติมาตั้งแต่โบราณ ส่วนปลาไหลก็มีลักษณะคล้ายงู ซึ่งก็ถือว่างูเป็นสังวาลย์ของพระอิศวร ซึ่งเป็นของสูง พรหมณ์จึงไม่กินปลาไหล ส่วนข้อปฏิบัติอื่น ๆ ก็จะมีอีก 5 และพรหมวิหาร 4 เป็นหลักในการปฏิบัติตนด้วยเช่นกัน⁹

นอกจากจะมีข้อห้ามในเรื่องของการกินแล้ว พรหมณ์บวชใหม่ก็จะได้รับการสอนภาษา การอ่านตัวอักษรเขียนพรหมณ์ หรือที่เรียกกันว่า อักษรคฤณณ์ ผู้ที่จะสอนพรหมณ์ใหม่นี้ก็คือบรรดาพรหมณ์ผู้ใหญ่ที่มีความรู้ต่าง ๆ อย่างเช่นพระราชครูอักษราจารย์ พระครูวามเทพมุนี เป็นต้น หรือพรหมณ์ท่านอื่น ที่พอจะมีเวลาว่างจากภารกิจต่าง ๆ ก็จะคอยสั่งสอนแนะนำ ในช่วงที่บวชใหม่ ๆ นั้นพรหมณ์จะมีเวลาว่างมากเพื่อที่จะได้เป็นเวลาของการศึกษาและเป็นช่วงของการปรับตัว การสอนนั้นจะเป็นการให้อ่านทีละตัวคล้ายกับการเรียนอักษรไทย ให้จำว่าแต่ละตัวการออกเสียงเป็นอย่างไร แล้วค่อยมาเรียนผสมคำ เมื่อรู้เป็นคำๆ แล้วมาหัดการสวด ท่อง สบายมนต์ หัดอ่านฉันท กาศย กลอน สวดเท่กล่อม การเรียนความรู้ของพรหมณ์นั้นจะมีมากมายหลายสาขา ไม่มีวันจบสิ้น ตำราของพรหมณ์ก็มีมาก ความรู้มีมากซึ่งก็ขึ้นอยู่กับความใฝ่รู้ความสนใจของพรหมณ์ผู้นั้น การเรียนรู้ต่างๆของพรหมณ์ในปัจจุบันนั้น ไม่ได้เป็นการเรียนรู้ในสถาบันที่เป็นโรงเรียนแต่อย่างใด จะเป็นการถ่ายทอดภายในตระกูลกันมากกว่า เป็นการสอนภายในกลุ่มคนเล็กกลุ่มหนึ่งเท่านั้น โดยจะสืบกันมาจากทางพ่อหรือบรรพบุรุษที่เป็นพรหมณ์ การถ่ายทอดส่วนใหญ่ก็มาจากการอาศัยการเรียนรู้มาตั้งแต่เด็ก ค่อยๆซึมลึกเข้ามา ตั้งในกรณีของพรหมณ์ศิษย์พันธ์ การเรียนการสอนในเรื่องของศาสนาพรหมณ์นั้นท่านจะได้รับการสอนและเรียนรู้มาจากการที่ท่านได้เห็นการประกอบพิธีกรรมต่างๆ จากลุงก็คือพระราชครูวามเทพมุนี (สมจิตต์) และลูกผู้พี่ คือ พระครูวามเทพมุนี เป็นผู้สอนให้ ทั้งนี้เพราะพ่อของพรหมณ์ศิษย์พันธ์ไม่ได้เข้ารับบวชเป็นพรหมณ์ แต่รับราชการเป็นทหารมีการย้ายไปประจำการยังต่างจังหวัดอยู่เป็นประจำ แต่ตัวของพรหมณ์ศิษย์พันธ์เองนั้นได้อยู่แต่ในกรุงเทพฯ การเรียนรู้ของท่านได้เกิดขึ้นอย่างจริงจังก็เมื่อท่านได้ผ่านการบวชพรหมณ์มาแล้ว จึงจะใช้งานได้อย่างถูกต้อง ซึ่งท่านก็

⁹ สัมภาษณ์พระครูศิวาจารย์ (ถาวร ภวังคพันธ์) วันที่ 27 มิถุนายน 2539 ณ เทวสถานโบสถ์พรหมณ์

กล่าวว่าความรู้ของท่านยังน้อยมากจะต้องอาศัยการศึกษาอีกมาก และท่านเองก็มีตำแหน่งเพียงแค่พรหมณ์ผู้ช่วยเท่านั้น หน้าที่ต่างๆ จะมีเพียงคอยดูแลช่วยเหลือในงานพิธีต่างๆ สิ่งนี้ก็เป็นการเรียนรู้มาจากพรหมณ์ลูกผู้พี่ หลังจากการบวชใหม่ท่านก็จะมาอ่านตำราที่โบสถ์พรหมณ์ และมาช่วยดูแลความเรียบร้อย การปฏิบัติตัวหลังจากการบวชนั้นท่านกล่าวว่า พรหมณ์นั้นอยู่ในฐานะเป็นนักบวชในศาสนาพรหมณ์เพราะฉะนั้นจะต้องเตือนตัวเองหรือบอกกับตัวเองเสมอว่าจะต้องกระทำตัวให้เหมาะสม จำกัดตัวเองมากขึ้น จะต้องจดไว้ในสิ่งที่ไม่พึงกระทำให้สมกับความเป็นนักบวชของตน และอีกประการหนึ่งก็คือ พรหมณ์ใหม่จะต้องได้ผมมวยเริ่มให้มาตั้งแต่บวช การแต่งกายจะมีการนุ่งห่มชุดขาวเป็นธรรมเนียม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเวลาที่จะต้องเข้าร่วมการประกอบพิธีต่าง ๆ ไม่ว่าพิธีหลวงหรือพิธีราษฎร์ก็ตาม พรหมณ์จะมีการแต่งกายนุ่งโจงกระเบนขาว ใส่เสื้อราชประแตนแขนยาวกระดุมห้าเม็ด สวมรองเท้าวัว เท้าสีขาว การแต่งกายของพรหมณ์จะเน้นความเรียบร้อย ความสะอาด อันแสดงถึงความบริสุทธิ์ของการเป็นนักบวช แต่ในเวลาที่เป็นส่วนตัว พรหมณ์แต่ละคนอยู่ที่บ้านไม่มีข้อจำกัดว่าจะต้องนุ่งห่มสีขาวเท่านั้นจะแต่งกายด้วยสีอะไรก็ได้ แต่เท่าที่สังเกตพรหมณ์ส่วนใหญ่ก็จะมีเสื้อผ้าเป็นสีขาวถึงแม้ว่าจะอยู่กับบ้านสวมเสื้อยืด กางเกงแพร ก็จะเป็นสีขาวกันส่วนใหญ่ เวลาออกไปนอกบ้านติดต่อกับกิจธุระต่าง ๆ พรหมณ์ก็จะนุ่งห่มสีที่สุภาพ¹⁰

การเป็นพรหมณ์ราชสำนักอาชีพ

พรหมณ์ราชสำนักทุกท่าน เมื่อได้ผ่านเข้ามาสู่โลกของพรหมณ์ราชสำนักอาชีพแล้ว คือการได้รับการบรรจุเข้ารับตำแหน่งพรหมณ์พิธี ประจำกองพระราชพิธี สำนักพระราชวัง ก็ถือได้ว่าเป็นข้าราชการ ท่านเหล่านั้นก็ต้องแสดงบทบาทตามสถานภาพใหม่ที่ได้รับมา ซึ่งบทบาทดังกล่าวสามารถจำแนกกว้างๆ ออกเป็น 4 ประการด้วยกันคือ การปฏิบัติตนตามแนวทางของศาสนา การศึกษาศาสตร์ต่างๆ บทบาทในฐานะที่เป็นข้าราชการ และบทบาทในการให้บริการสังคม

การปฏิบัติตนตามแนวทางของศาสนา

การแสดงบทบาทในส่วนนี้สามารถจำแนกออกเป็น 2 ส่วนด้วยกันคือ การศึกษาพระเวท และการศึกษาโหราศาสตร์

1. การศึกษาพระเวท

คัมภีร์พระเวทจะมีความหมายที่กว้าง คือ เวทวงคศาสตร์ ผู้ที่จะทำการศึกษาก็จะต้องมีความรู้ 6 อย่าง คือวิธีการออกเสียงคำให้ถูกต้อง รู้เรื่องไวยากรณ์ อ่านฉันทได้ รู้เกี่ยวกับโยยติส ศาสตร์ (ดาราศาสตร์) นิรุกติ (กำเนิดของคำ) และ กัลป์ คือวิธีจัดทำพิธี ซึ่งศาสตร์ทั้ง 6 นี้จะมีความลึกซึ้งมาก แต่

¹⁰ สัมภาษณ์พรหมณ์ศิรชพันธ์ รั้งสิพรหมณกุล เมื่อวันที่ 27 สิงหาคม 2539

พราหมณ์ราชสำนักจำเป็นต้องศึกษาไว้ให้ได้ อย่างน้อยก็ต้องรู้จักการอ่านโคลก โหราศาสตร์ และวิธีจัดทำพิธี สารยาขมนต์ สวดโคลกต่างๆ

พระเวทของพราหมณ์หรือการรำยเวทย์นั้น ไม่มีคำแปลเป็นบทสวดเหมือนบทสวดมนต์ในพุทธศาสนา เพียงแต่ของพราหมณ์เป็นภาษาทมิฬ เมื่อเปล่งออกมาแล้วเป็นสิริมงคลแก่ผู้ที่ได้ฟัง ซึ่งพราหมณ์ทุกคนจะต้องเรียนอ่านสวดในถูกต้องรวมทั้งการอ่านทำนองต่าง ๆ นอกจากนี้พราหมณ์ยังต้องศึกษาโบราณราชประเพณีทั้งหมด เป็นสิ่งที่จำเป็นมากต้องมีการศึกษาอย่างถ่องแท้ให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้อง อย่างเช่นในพระราชพิธีพระบรมศพของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ตั้งแต่การนำพระมหาพิชัยราชรถ หรือราชรถน้อยออกมาบูรณะซ่อมแซม ช่างแกะสลักก่อนจะลงมือทำงานต้องไหว้ครูบาอาจารย์ก่อนที่จะทำการใด ๆ การก่อสร้างพระเมรุมาศก็ต้องมีการบวงสรวงไหว้พระแม่ธรณี ไหว้พระแม่คงคา ไหว้ครูบาอาจารย์ จึงจะตอกเข็มต้นแรกของพระเมรุมาศ แม้ก่อนที่จะมีการอัญเชิญพระมหาพิชัยราชรถออกมาใช้ก็ต้องมีพิธีบวงสรวง และในการสร้างพระเมรุมาศ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินยกสัปตปฎลเสวตฉัตรสูยอดพระเมรุมาศ ถือเป็นอันจบกระบวนการเรื่องพิธีการบวงสรวงของพราหมณ์ ในการบวงสรวงของพราหมณ์นั้นก็จะมีการสวดบวงสรวงเทพเจ้าทั้งหลาย ถวายเครื่องสังเวद्य เป็นการบูชาขอพรให้การกระทำพิธีกรรมต่าง ๆ เป็นไปอย่างเรียบร้อย เสร็จสมบูรณ์ไปด้วยดี เป็นการขออนุญาตก่อนที่จะกระทำการใด ๆ หรือการที่ศึกษาพิธีตามแบบแผนที่มีมาแต่โบราณ ซึ่งพราหมณ์ยังต้องศึกษานาคความรู้ไว้เสมอ หากมีการกระทำพิธีขึ้นมาใหม่ พราหมณ์จะสามารถปฏิบัติได้ เช่น พิธีพิรุณศาสตร์ หรือพิธีขอฝน สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถทรงริเริ่มให้ประกอบพิธีนี้ขึ้นมา ที่จังหวัดอ่างทอง เมื่อ พ.ศ. 2527 พิธีนี้ไม่เคยทำมาในรอบ 100 ปีมาแล้ว พราหมณ์ราชสำนักต้องไปค้นคว้าตำราจดหมายเหตุต่างๆ รวมทั้งถามผู้รู้ ทั้งนี้เพื่อที่จะได้ประกอบพิธีอย่างถูกต้อง

2. การศึกษาโหราศาสตร์

นอกจากการศึกษาพระเวทตามข้อปฏิบัติทางศาสนาแล้ว พราหมณ์ราชสำนักยังต้องเรียนรู้การประกอบพิธีกรรมให้แก่ประชาชนอันถือว่าเป็นประเพณีราชกรู้อีกด้วย พราหมณ์ต้องรู้ถึงตำราต่าง ๆ ที่ใช้ สิ่งสำคัญก็คือการรู้เรื่องโหราศาสตร์หรือไสยศาสตร์ คือการรู้ธรรมชาติหรือดวงดาวต่างๆ ส่วนใหญ่แล้วพราหมณ์ราชสำนักเรียนรู้เพื่อที่จะต้องการรู้ถึงการดูฤกษ์ยามาที่ต่าง ๆ ว่าจะทำพิธีในวันดังกล่าวได้หรือไม่ และพราหมณ์จะต้องรู้เรื่องเกี่ยวกับทิศต่าง ๆ และรวมถึงจะต้องมีการจัดเตรียมกำหนดเครื่องเช่นในงานพิธีด้วยในกรณีที่เจ้าภาพต้องการให้พราหมณ์เป็นผู้จัด ความรู้ในเรื่องของไสยศาสตร์ก็เป็นส่วนหนึ่งในศาสนาพราหมณ์ แต่จะต้องเรียนรู้อย่างจริงจัง ให้ทราบถึงแก่นในการกระทำพิธีว่าในความหมายที่แท้จริงต้องการที่จะสื่อ หรือบอกให้คนตระหนักถึงการทำความดี การเกรงกลัวต่อการทำความผิดเพราะว่าในโลกนี้จะมีสิ่งที่ศักดิ์สิทธิ์คอยคุ้มครองผู้ทำความดี และลงโทษผู้ทำความผิด

อีกประการหนึ่งที่สำคัญก็คือ ในพิธีทางพราหมณ์นั้นถ้าผู้ประกอบพิธีทำไม่ครบขั้นตอน เชื่อกันว่าจะเกิดสิ่งที่ไม่ดีกับผู้นั้นอย่างแน่นอน อาจจะมองไม่เห็น แต่พราหมณ์ก็เชื่อว่าจะต้องประสบไม่ช้าก็เร็ว อย่างในกรณีพวกที่ไปประกอบพิธีกรรมอะไรสักอย่าง แล้วทำพิธีอย่างสูงเอาเผากิน หรือทำพิธีอย่างรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ผลที่เกิดขึ้นมาถึงตัวผู้ทำแน่นอน ดังที่ท่านพระครูศิวาจารย์ให้สัมภาษณ์ผู้ศึกษาว่าท่านไม่เคยเจอเหตุการณ์ในทำนองแบบนี้เลย ส่วนมากพวกพราหมณ์จะไม่ค่อยเจออะไรอย่างนั้น เพราะส่วนใหญ่พวกพราหมณ์ถือตำราเป็นใหญ่ ถึงแม้ใครจะขัดแย้งให้ทำไปตามแบบสมัยใหม่ พวกเราก็ไม่ค่อยยอม ถ้าทางเจ้าภาพจะยังคงต้องการให้พราหมณ์ทำตามใจอย่างนี้ แต่ขัดกับตำราของพราหมณ์ ท่านก็จะไม่ยอมทำให้หรือประกอบพิธีกรรมปฏิบัติให้ เพราะถ้าทำไปไม่ดี สิ่งที่ไม่ดีไม่เป็นมงคลก็จะเข้าตัวผู้ทำ ดังเช่นในกรณีที่ท่านประสบมา ท่านถูกเชิญให้ไปทำพิธีเททองหล่อพระตามวัดวาอาราม ทางวัดเขามีจักร 9 ชั้นปักไว้ ท่านไม่ยอมประกอบพิธีกรรมให้เพราะผิดหลัก แล้วท่านก็ได้อธิบายให้ทางเจ้าภาพว่า จักร 9 ชั้น 7 ชั้น เป็นของพระเจ้าแผ่นดิน เราคนธรรมดาไม่ควรใช้ เราใช้ได้เพียงแค่ 5 ชั้นเท่านั้นเอง ซึ่งทางเจ้าภาพคิดว่าเลข 9 เป็นเลขดี เป็นเลขก้าวหน้าในทำนองนี้ แต่ความจริงผิด ผิดประเพณี ทางท่านก็ไม่ทำพิธีให้ถ้าอธิบายแล้วยังคงต้องการเช่นเดิมท่านก็จะไม่ทำให้ 'เขาเชิญผมไป ผมไปเห็นจักร 9 ชั้น ผมก็กลับแล้ว ตามงานหลวงพิธีบวงสรวงบางพิธียังใช้แค่ 5 ชั้นเองนะครับ มันผิดหลักการ ผมไม่ทำครับ' ท่านพระครูกล่าวในที่สุด¹¹

ความรู้ทางด้านโหราศาสตร์จะถูกนำไปใช้ในพิธีกรรมต่างๆ เช่นจากการสัมภาษณ์พระครูศิวาจารย์ ท่านกล่าวว่า ท่านนำความรู้เกี่ยวกับโหราศาสตร์ไปใช้กับดวงชะตาเจ้าของบ้าน หรือเจ้าภาพที่เชิญไปทำพิธีหาฤกษ์ให้ เพื่อความเป็นมงคลแก่ตัวเขาเอง ท่านเชื่อว่าดวงฤกษ์กับดวงเจ้าของบ้านต้องให้สมพงศ์กันเป็นจุดสำคัญ ซึ่งโบราณถือมาก ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการยกเสาเอกปลูกบ้าน หรือเรื่องแต่งงาน ทั้งนี้เรื่องแต่งงานนี้ถือว่าสำคัญมาก เพราะฝ่ายชายฝ่ายหญิงหาที่จะเป็นคนดีได้ร้อยเปอร์เซ็นต์ยาก ขอให้มีความดีอย่างละครึ่งมาสมกันก็พอแล้ว ที่หมอลูเขาทักกันว่าคู่นี้ไม่ใช่เนื้อคู่กันแต่งงานกันไปก็อาจเลิกรากันได้นั้นอาจจะมีส่วนจริง แต่ก็มีสิ่งที่ต้องปฏิบัติคือผู้ที่คู่นั้นก็ต้องมีวัน เดือน ปี และจังหวัดที่เกิดตรงกัน เหตุที่ต้องถามจังหวัดเกิดด้วยเพราะแต่ละจังหวัดนั้นพระอาทิตย์ขึ้นไม่เหมือนกัน ต้องมาลบบวมดวงตามเส้นแวง เส้นศูนย์สูตร เพื่อให้เลขฆานาที่ที่แม่นยำที่สุด ถ้ามีใครมาให้หาฤกษ์หรือทำนายโศดชะตาให้ พราหมณ์บางท่านก็จะทำได้ แต่ทางท่านพระครูไม่ได้ทำในเรื่องนี้ โดยท่านให้เหตุผลว่า 'การดูหมอลูเหมือนการเล่นหมากรุก เล่นแล้วไม่มีวันเลิกร่า ต้องนั่งอยู่กับที่ตลอด การดูหมอลูก็เหมือนกัน เดี่ยวมีคนนั้น คนนี้มาหา แล้วส่องคนจะดูได้สักเท่าไร ผมว่าดูได้ 3-4 คนก็ยังส่องใส แต่ถ้ามากันมากๆ เดียวก็คือแล้ว พอส่องตีสื่อจะเริ่มทายวนไปวนมา'

¹¹ สัมภาษณ์พระครูศิวาจารย์ (ถาวร ภาวังคนันท์) วันที่ 27 มิถุนายน 2539 ณ เทวสถานโบสถ์พราหมณ์

ในความเชื่อเรื่องพิธีกรรมนั้นจะไม่เหมือนกันในแต่ละท้องถิ่น อย่างเช่น ในพิธีการยกเสาเอกนั้นเท่าที่ท่านได้ไปทำพิธีนั้น ภาคอีสานเคร่งครัดกว่าภาคกลางมาก เครื่องประกอบพิธีจะมีต้นกล้วย ต้นอ้อย ผ้าแพรว แก้ว แหวน เงิน ทอง และไข (เครื่องมือดักปลาชนิดหนึ่ง) ซึ่งเขาถือว่าเป็นมงคลสูงสุดเหมือนที่ทางภาคเหนือใช้ “ตุง” การปลูกบ้านเขาจะขาดพิธียกเสาเอกไม่ได้เลย ถือกันว่าเราไม่ได้ปลูกบ้านอยู่เพียงแค่วันเดียว แต่เราปลูกอยู่ไปชั่วลูกชั่วหลาน บ้านโบราณที่เขาปลูกอยู่มาอย่างสงบสุขเพราะเขามีพิธีเหล่านี้ ไม่ใช่วาฬหรืออย่างลวก ๆ เท่านั้น โบราณท่านมีความเชื่อที่มีสิ่งที่น่าสนใจ และนำมาไปในเรื่องที่เป็นมงคล อันเป็นสิ่งที่ดีงามต่อชีวิตของผู้ที่อยู่อาศัย ลูกหลานจะได้อยู่กันอย่างสงบสุข

อย่างไรก็ตาม จากการสัมภาษณ์ท่านพระครูศิวาจารย์ถึงความเชื่อเกี่ยวกับดวงจัญ ในฐานะที่ท่านมีความรู้ในเรื่องทิศทางต่าง ๆ ในพิธีกรรมที่ท่านกระทำ ท่านให้ข้อคิดเห็นว่า ความเชื่อเรื่องดวงจัญน่าจะขัดแย้งกับตำราเรือนไทย ท่านคิดว่า เมืองไทยเป็นเมืองร้อน ดังนั้นการปลูกบ้านไม่หันหน้าไปทางทิศเหนือก็ทางทิศใต้ แต่ตำราดวงจัญนั้นหันหน้าบ้านในทางทิศตะวันออก เข้าแดดเข้าหน้าบ้าน บ่ายแดดเข้าหลังบ้านร้อนกันทั้งวัน วิธีแก้ก็ปลูกต้นไม้ล้อมกันไป ถ้าทำตามเขาแต่อยู่บ้านเราจะอยู่ลำบาก ท่านให้ข้อสังเกตว่า ที่บ้านจัดสรรถ้าหันหน้าไปทางทิศตะวันออกหรือทิศตะวันตกจะขายไม่ออก หรือไม่ก็ต้องขายราคาถูก เพราะประเพณีไทยเราไม่นิยมกัน เลือกปลูกบ้านหรือซื้อบ้านที่หันหน้าบ้านไปทางทิศเหนือจะประเสริฐที่สุด ถ้าไม่จำเป็นก็อย่าไปซื้อบ้านที่หันหน้าไปทางทิศตะวันตกเลย ไปหาซื้อที่อื่นดีกว่า ท่านให้คำแนะนำท้ายที่สุด

การศึกษาศาสตร์ต่าง ๆ

นอกจากการศึกษาพระเวทย์และโหราศาสตร์แล้ว พราหมณ์ที่ต้องการศึกษาศาสตร์ต่าง ๆ เพิ่มเติมนอกเหนือไปจากนี้ เช่น อักษรศาสตร์ ดาราศาสตร์ และ คชกรรมศาสตร์ เป็นต้น สามารถเรียนรู้จากผู้รู้อื่น ๆ ได้ เช่น เรียนกรรมฐานจากวัดที่มีอาจารย์ต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พระสงฆ์ที่วัดสุทัศนเทพวราราม ที่จะมีความคุ้นเคยเนื่องจากการที่มีความสัมพันธ์กันระหว่างพระสงฆ์กับพราหมณ์มาตลอด (เนื่องจากในบางพิธีก็จะมีประกอบพิธีกรรมทั้งทางศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์ คือ มีการนิมนต์พระสงฆ์มาสวดเจริญพระพุทธรูปด้วย เช่น ในงานพิธีโขนจุกในงานพระราชพิธีตรียัมปวาย-ตรีปวายที่โบสถ์พราหมณ์ หรือในงานปลูกเสกสิ่งมงคลต่าง ๆ เป็นต้น) ทั้งพราหมณ์และพระสงฆ์จะมีการสนทนารวมกัน เจรจากันซึ่งโดยมากแล้วก่อนที่จะมาบวชพราหมณ์นั้นมักจะผ่านการบวชพระมาก่อนแล้ว เมื่อมาบวชพราหมณ์แล้วก็ถือว่าเป็นผู้ปฏิบัติธรรมเช่นกัน

การแสดงบทบาทในฐานะที่เป็นข้าราชการ

พราหมณ์ราชสำนักมีหน้าที่รับราชการในกองพระราชพิธี หมวดพราหมณ์ สำนักพระราชวัง สังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี พราหมณ์จะมีที่ทำงานอยู่ที่โบสถ์พราหมณ์เทวสถานกรุงเทพ เสาชิงช้า การ

ทำงานของพรานหมณ์จะมีเมื่อมีพระราชพิธี ทางสำนักพระราชวังจะมีจดหมายกำหนดการส่งมาให้พรานหมณ์ราชสำนักไปประกอบพระราชพิธีต่าง ๆ ประจำปี เช่น พระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา พระราชพิธีฉัตรมงคล พระราชพิธีพิชมงคลและจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ พระราชพิธีเปลี่ยนเครื่องทรงพระแก้วมรกต 3 ครั้งในแต่ละปีคือ ถูกร้อน ถูคู่มั่น ถูคูหาขวัญ พระราชพิธีตรียัมปวาย ตรีปวาย เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีพระราชพิธีที่จัดขึ้นตามวาระโอกาสพิเศษต่าง ๆ เช่น พระราชพิธีกาญจนาภิเษก พระราชพิธีพระบรมศพสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี เป็นต้น ในการประกอบพระราชพิธีต่าง ๆ เหล่านี้เมื่อพรานหมณ์ราชสำนักได้รับหมายก็จะมีการประชุมกันมีการแบ่งหน้าที่กันที่โบสถ์พรานหมณ์และจะเข้าไปประกอบพระราชพิธีในส่วนพระองค์ ตามที่ได้รับมอบหมายมาทั้งนี้ประธานครุพรานหมณ์จะเป็นหัวหน้าในการประกอบพิธีต่าง ๆ

การรับราชการของพรานหมณ์ราชสำนักนั้น จะมีข้อปฏิบัติเหมือนกับข้าราชการโดยทั่วไป แต่ไม่ได้มีตารางเวลาประจำวัน หน้าที่ของพรานหมณ์จะมีเมื่อมีพระราชพิธี รัฐพิธีต่าง ๆ ซึ่งปกติแล้วงานของพรานหมณ์ราชสำนักจะทำกันในวันที่ประชาชนทั่วไปเป็นวันหยุด เช่นในงานพระราชพิธีต่าง ทางราชการกำหนดให้เป็นวันหยุด แต่พรานหมณ์จะต้องทำหน้าที่ นอกจากนี้ อายุของการทำงานก็มีการเกษียณอายุเมื่ออายุครบ 60 ปีเหมือนกัน แต่ทางพรานหมณ์ถือว่าพรานหมณ์ที่มีความรู้แม้อายุจะครบ 60 ปีแล้วก็ตามถ้าเป็นบุคคลที่มีคุณวุฒิ มีความรู้ความสามารถ ก็จะมีการขอต่ออายุทางราชการได้เสมอจนกว่าจะไม่สามารถรับราชการต่อไปได้ ก็จะขอลาออกได้ เช่น กรณีของพระราชครูอัมภากรจารย์(ละเอียด รัตนพรานหมณ์)มีการขอต่ออายุเป็นกรณีพิเศษ ถ้าลาออกก็จะได้รับบำเหน็จบำนาญเช่นกัน นอกจากนี้พรานหมณ์ก็ยังได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์จากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเมื่อได้กระทำความดีความชอบต่าง ๆ และพรานหมณ์ราชสำนักจะเป็นข้าราชการกลุ่มเดียวที่สามารถจะมีชื่อเรียกได้ตามยศบรรดาศักดิ์ที่ได้รับ เช่นพระราชครู พระครู เป็นการบอกถึงชั้นและตำแหน่ง

บทบาทหน้าที่ของพรานหมณ์ราชสำนักแต่เดิมนั้น พรานหมณ์ราชสำนักแต่ละท่านจะมีหน้าที่อย่างใดอย่างหนึ่ง อย่างเช่น หลวงเทพมุณี เป็น *พรานหมณ์พฤสมิบาล* คือชื่อของพรานหมณ์พวกหนึ่งที่ทำพิธีเกี่ยวกับเรื่องช้างและทำพิธีปิดรังควาญเสนียดจัญไรต่าง ๆ พวกนี้จะทำงานเกี่ยวกับเรื่องของช้างและเรื่องกลบบัตรสุเมเพลิง(ชื่อพิธีพรานหมณ์อย่างหนึ่งทำแก้เสนียด) ส่วนอีกพวกหนึ่งเรียกว่า *พรานหมณ์หี* มีหน้าที่ในพระราชพิธีต่าง ๆ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เช่น พระราชพิธีฉัตรมงคล เฉลิมพระชนมพรรษา พรานหมณ์จะออกแว่นทอง แก้ว เงิน เวียนเทียนสมโภช เครื่องราชกกุธภัณฑ์ (เครื่องหมายความเป็นพระราชาธิบดี บางที่เรียกว่า แเบญจราชกกุธภัณฑ์ มี 5 สิ่งคือ พระมหาพิชัยมงกุฏ พระแสงขรรค์ชัยศรี ธารพระกร วาลวิชนี (พัดกับแส้จามรี) ฉลองพระบาท) พระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ ประกอบพิธีที่มณฑลท้องสนามหลวง หัวหน้าพรานหมณ์ทำพิธีบูชาพระเป็นเจ้า 7 องค์ ได้แก่ พระอิศวร พระพรหม พระสุรวัตติ พระนารายณ์ พระลักษมี พระพิฆเนศวร พระอุมา เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินมาในพระราชพิธีพรานหมณ์จะร่วมขบวนแห่พระยาแรกนาด้วย และใน

การเปลี่ยนเครื่องทรงพระพุทธรูปหามณเฑียรตบฏีมากร (พระแก้วมรกต) นั้น เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินมาถึง พราหมณ์จะทำพิธีออกแว่นทอง แก้ว เงิน เวียนเทียนสมโภช โดยจะเสด็จฯ เปลี่ยนเครื่องทรงฤดูร้อนเมื่อแรม 1 ค่ำ เดือน 4 ฤดูฝนเมื่อแรม 1 ค่ำ เดือน 8 และฤดูหนาวเมื่อแรม 1 ค่ำ เดือน 12 แต่ในปัจจุบันพราหมณ์พิธีกับพราหมณ์พหุศิวาศเรียนมารวม ๆ กันหมด และสามารถทำพิธีได้ทั้ง 2 แบบร่วมกัน ดังเช่นท่านพระครูศิวาจารย์ได้เคยอ่านจันทกถอมข้างเมือกที่จังหวัดนราธิวาสเมื่อปี พ.ศ. 2521 ซึ่งปีนั้น สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงสำเร็จการศึกษาจากคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย แล้วมีพระราชนิพนธ์จันทกถอมข้างถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นบทแรก ต่อมาในปี พ.ศ. 2523 พระองค์ท่านก็พระราชนิพนธ์จันทกถอมข้าง 3 เชือก ที่จังหวัดเพชรบุรี และในปีต่อๆ มาได้มีข้างเมือกเชือกใหม่ซึ่งทางพราหมณ์ราชสำนักได้ไปทำพิธีรับแล้ว ที่จังหวัดสกลนคร และจังหวัดลำปาง โดยทำพิธีแบบย่อ ๆ ไปได้ตั้งชื่อไว้ แต่ยังไม่ได้ทำเป็นพิธีการใหญ่ขึ้นขึ้นระวางสมโภช คาดว่าประมาณปีพุทธศักราช 2542 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระชนมายุครบ 6 รอบ ทรงทำพิธีขึ้นที่จังหวัดลำปางอย่างครบถ้วนตามกระบวนการทั้งหมด การที่จะทราบว่าเป็นแห่งใดจะมีข้างเมือกนั้น ตามประวัติมีเล่าไว้ว่า เมื่อข้างตกลูกมา แล้วลูกข้างเมื่อเกือบ ๆ จะหย่านแม่ ลูกข้างจะหนีจากแม่ไปหาผู้ที่มีฐานะ บ้านคนดีผู้ที่มีเงินหรือข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ เพราะลูกข้างเมือกจะกินมาก ดื่มนมวันหนึ่งประมาณ 20-30 ขวด ถ้าไปอยู่บ้านคนยากจนก็อยู่ไม่ได้ ตามสัญญาตัญญาณแล้ว ต้องไปอยู่บ้านที่มีเงิน เมื่อทางสำนักพระราชวังทราบเรื่องก็จะให้พราหมณ์ตระกูลศิริวงศ์รัตนต้องไปตรวจดูชน เล็บ เนื้อหนังมังสา ผิวพรรณ ว่ามีคุณสมบัติครบ ต้องตามลักษณะที่โบราณกำหนดว่าเป็นข้างเมือก ถ้าครบถ้วนจะทำรายงานกราบทูลฯ ขึ้นมาว่าเป็นข้างสำคัญในตระกูลไหน (ข้างเมือกเป็นข้างในตระกูลชาติ พรหมพงศ์ อิศวพงศ์ พิษณุพงศ์ หรือ อคินพงศ์ ที่มีลักษณะ 7 สี คือ ขาว เหลือง เขียว แดง ดำ ม่วง เมฆ และมิดา เล็บ ขน ประกอบด้วยคุณลักษณะด้วย) จากนั้นตระกูลราชวังเมืองผู้มีหน้าที่คล้องข้างจะไปทำการคล้องข้าง และประกอบพิธีคาดเชือก ตมเชือก พิธีรับข้างเมือกเข้าวัง และพิธีขึ้นระวางสมโภชตามลำดับ ในสำนักพระราชวังปัจจุบันนี้มีข้างเมือกอยู่ทั้งหมด 7 เชือก

การแสดงบทบาทในการให้บริการสังคม

นอกจากงานพระราชพิธีแล้ว พราหมณ์ราชสำนักก็ยังมีหน้าที่ในการประกอบพิธีให้กับหน่วยงานราชการของรัฐด้วยได้แก่ งานบวงสรวงสังเวศ งานเปิดพระรูปอนุเสาวรีย์ต่างๆ งานวางศิลาฤกษ์อาคารราชการต่างๆ บวงสรวงเทพยดาประจำปีในวันครบรอบตั้งหน่วยงาน เนื่องในวันสำคัญต่าง ๆ เช่น งานบวงสรวงสมเด็จพระศรีสุริเยทศฯ พิธีเช่นนี้เรียกว่า “รัฐพิธี”

แต่การประกอบพิธีกรรมของพราหมณ์ราชสำนักนั้น นอกจากจะเป็นงานพระราชพิธีและรัฐพิธีแล้ว พราหมณ์ราชสำนักก็ยังสามารถที่จะรับประกอบพิธีกรรมให้กับประชาชนโดยทั่วไปได้ อันเป็นหน้าที่หนึ่งของพราหมณ์ ซึ่งวิธีการที่ประชาชนจะมาติดต่อเชิญพราหมณ์ไปทำพิธี ส่วนใหญ่ก็คือจะมาที่

โบสถ์พราหมณ์ด้วยตนเอง โดยรับรู้ผ่านสื่อสารมวลชนแขนงต่างๆ ที่นำเสนอพิธีกรรมที่พราหมณ์ได้ทำผ่านสื่อ เช่น โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ เป็นต้น ทำให้พราหมณ์ราชสำนักเป็นที่รู้จักกันมากยิ่งขึ้น ประกอบกับความต้องการของประชาชนที่ต้องการให้พราหมณ์ไปทำพิธีเพื่อความเป็นสิริมงคลในกิจการต่าง ๆ มีมากขึ้น หรือได้รับรู้จากการบอกเล่าต่อๆ กันมาในกลุ่มของคนที่รู้จักแนะนำเข้ามา หรือจากลูกศิษย์ของพราหมณ์ รวมทั้งจากร้านค้าที่ขายผลิตภัณฑ์เกี่ยวกับสิ่งก่อสร้าง ศาลพระภูมิ ศาลพระพรหม เป็นต้น ร้านค้าประเภทนี้จะแนะนำให้แก่ลูกค้าที่มาซื้อ แล้วต้องการประกอบพิธีทางศาสนาพราหมณ์ ซึ่งก็จะแนะนำให้ลูกค้ามาติดต่อเชิญพราหมณ์ไปทำพิธี นอกจากการติดต่อด้วยการมาหาด้วยตัวเองแล้ว ยังใช้การโทรศัพท์นัดหมายพูดคุยกันด้วย ซึ่งถ้าพราหมณ์ว่างในวันที่ต้องการจะทำพิธีที่ได้ผ่านการดูฤกษ์ยามมาก่อนว่าเป็นวันดี ท่านก็จะรับทำพิธีให้ หรือถ้าในวันนั้น ๆ พราหมณ์ท่านนั้นไม่ว่างติดงานพิธีที่อื่นก็จะแนะนำให้ติดต่อพราหมณ์ท่านอื่นแทนได้

การประกอบพิธีให้กับประชาชนนั้น เมื่อทางฝ่ายเจ้าภาพติดต่อเชิญพราหมณ์ราชสำนักแล้วพราหมณ์ก็จะนัดวันที่ฤกษ์ดีที่สามารถทำพิธีได้ หลีกเลี่ยงวันที่ฤกษ์ไม่ดี เช่นวันโลกาพินาศ เป็นต้น และจะต้องไม่ตรงกับวันที่ทำพิธีให้กับสำนักพระราชวัง หรือทำพิธีให้รัฐ ครั้นเมื่อทราบถึงกำหนดวัน สถานที่ และประเภทของพิธีที่จะไปประกอบ สำหรับพราหมณ์บางท่านอาจจะต้องไปดูสถานที่เพื่อที่จะแนะนำในเรื่องทิศทาง และการจัดตั้งสถานที่ต่างๆ จัดวางโต๊ะแท่นวางเครื่องบวงสรวง การทำหลุมสำหรับวางศิลาฤกษ์ เป็นต้น การตกลงในเรื่องต่างๆ ก่อนที่จะทำพิธีนี้ ดังในกรณีของพราหมณ์ขจรจะใช้เครื่องมือสื่อสาร คือโทรสารให้ทางเจ้าภาพส่งแผนที่ สถานที่ต่างๆ มาให้ที่บ้าน จากนั้นพราหมณ์ขจรก็จะให้คำแนะนำทางโทรศัพท์แทน ทั้งนี้พราหมณ์ขจรก็จะใช้ความรู้ที่ได้เรียนมาทางการก่อสร้างสั่งการให้เจ้าภาพได้ทำการจัดเตรียมไว้ล่วงหน้า โดยที่พราหมณ์ไม่จำเป็นต้องไปยังสถานที่ที่จะประกอบพิธีกรรมก่อนวันงาน และฝ่ายพราหมณ์จะมีการตกลงกันกับเจ้าภาพในวันก่อนทำพิธีต่างๆ ที่มาเชิญว่า จะให้ทางฝ่ายพราหมณ์เป็นผู้จัดเตรียมเครื่องสังเวยด้วยหรือไม่ ส่วนมากแล้วทางเจ้าภาพจะให้พราหมณ์เป็นผู้จัดเตรียมมา เพราะว่าจะเป็นการถูกต้องตามประเพณีพราหมณ์มากกว่า และเป็นการสะดวกทางฝ่ายเจ้าภาพเอง

พราหมณ์ผู้รับทำพิธีนั้น ก็จะมีการจัดเตรียมกลุ่มคณะทำงานของตน พราหมณ์แต่ละคนจะมีผู้ช่วยประมาณ 5-7 คนหรือบางท่านอาจมีถึง 7-9 คน ดังเช่นในกรณีของพราหมณ์ขจร ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับว่ารับประกอบพิธีกรรมแบบใด ถ้างานพิธีที่ต้องมีพิธีกรรมที่มีขั้นตอนมาก จะต้องใช้ผู้ช่วยหลายคน คนเหล่านี้ถือว่าเป็นลูกน้อง มีหน้าที่ช่วยในการประกอบพิธีกรรม เช่น การจัดเตรียมสิ่งของอุปกรณ์ต่างๆ การตั้งโต๊ะเครื่องบวงสรวง ราชวัตร ฉัตร ธง นอกจากนี้ก็ยังมีหน้าที่ระหว่งที่ประกอบพิธีกรรมคือ การเป่าสังข์ แกว่งบัณเฑาะว์ ตีฆ้อง เป็นต้น นอกจากนี้อาจจะมีการมีกลุ่มของฝ่ายหญิงที่เข้ามาช่วยอาจเป็นภรรยาของพราหมณ์ หรือญาติผู้หญิงจะเป็นฝ่ายจัดเตรียมของบวงสรวง จัดทำบายศรี จัดเครื่องบวงสรวงสังเวย อาหารคาวหวาน เช่นหัวหมู กุ้ง ปู ปลา เบ็ดไก่ ขนมต้มแดง ต้มขาว ผลไม้ เครื่องกระยา

บวชทั้งหลาย รวมทั้งผลไม้ที่จะนำมาประกอบพิธีกรรมด้วย กลุ่มลูกมือที่มาช่วยในการประกอบพิธีกรรมนี้ ส่วนใหญ่ก็จะเป็นผู้ที่มีความใกล้ชิดกับพรานหมณ์ เป็นญาติพี่น้องกัน หรือเป็นผู้ที่มีความรู้ในเรื่องพิธีกรรมด้วยเช่นกัน อย่างไรก็ตาม ผู้ที่มีความสำคัญที่สุดก็คือพรานหมณ์ผู้ทำพิธี ซึ่งจะเป็นผู้รับการติดต่อนัดหมาย เวลา สถานที่ และประเภทของพิธีที่จะกระทำตลอดจนการสั่งการลูกน้องจัดแบ่งหน้าที่ต่าง ๆ เมื่อถึงเวลานัดหมายถึงวันงาน พรานหมณ์และกลุ่มผู้ช่วยก็จะออกเดินทางไปด้วยกันด้วยยานพาหนะส่วนตัวคือรถยนต์ รถตู้ รถแวน ที่สามารถบรรทุกทุกคนและสิ่งของต่างๆ ได้ ด้วยเหตุนี้พรานหมณ์แต่ละท่านจะมียานพาหนะเป็นของตัวเอง เพื่อความสะดวกในการเดินทางไปทำพิธี ฝ่ายหญิงเป็นเพียงฝ่ายเตรียมอาหารเครื่องบวงสรวงเท่านั้นไม่ได้ติดตามมาประกอบพิธีด้วย พรานหมณ์จะอยู่ในชุดขาวสวมเสื้อครุยนุ่งโจงกระเบน จะทำพิธีอ่านพระเวทบวงสรวงเทวดา ฝ่ายผู้ช่วยที่นุ่งชุดขาวด้วยเช่นกัน เมื่อไปถึงงานบรรดาลูกน้องก็จัดเตรียมสิ่งของต่างๆ จัดวางเครื่องบวงสรวง ส่วนพรานหมณ์เมื่อถึงเวลาอันเป็นฤกษ์ดีแล้วก็จะสวดคัมภีร์บูชาเทวดา ถวายเครื่องบวงสรวงต่าง ๆ ผู้ช่วยก็จะประโคมเป่าสังข์ แกว่งบันฑะเทวี ตีฆ้อง พรานหมณ์จะเป็นผู้ควบคุมการประกอบพิธีกรรมต่างๆ ให้เป็นไปอย่างถูกต้อง และจะเป็นผู้ที่แนะนำในเรื่องพิธีกรรมให้แก่เจ้าของงาน เช่นวางแผ่นศิลาฤกษ์ หรือตั้งศาลพระภูมิ ศาลพระพรหม บวงสรวงเทวดาในงานเททองหล่อพระ สะเดาะเคราะห์หีนพเก้า ทำขวัญต่างๆ เป็นต้น การทำพิธีกรรมของพรานหมณ์ในแต่ละงานนั้นจะใช้เวลาในการประกอบพิธีกรรมไม่เท่ากัน ขึ้นอยู่กับความยากง่าย ขั้นตอนพิธีกรรมต่างๆ และขึ้นอยู่กับระยะทางที่พรานหมณ์และคณะจะเดินทางไปด้วย เมื่อพรานหมณ์ประกอบพิธีกรรมต่างๆ เรียบร้อยแล้ว คณะผู้ช่วยก็จะจัดเก็บอุปกรณ์ต่างๆ เตรียมตัวกลับ การประกอบพิธีกรรมให้กับประชาชนนี้พรานหมณ์จะได้รับเงิน “ทักษิณา” เป็นค่าตอบแทนซึ่งเงินจำนวนนี้พรานหมณ์ก็นำมาแจกจ่ายแก่ลูกน้องเป็นค่าแรง ค่าใช้จ่ายในการจัดซื้อ จัดทำเครื่องบวงสรวง และค่าครูของพรานหมณ์เอง การรับเงินทักษิณานี้ก็ขึ้นอยู่กับตกลงกัน ระหว่างเจ้าของงานที่เชิญพรานหมณ์ให้มาประกอบพิธีกับตัวพรานหมณ์เอง ส่วนมากแล้วก็ตามความสมัครใจ และเป็นความต้องการของเจ้าภาพเองที่ให้การให้งานเป็นไปในรูปแบบใดมากกว่า¹² เช่น ต้องการที่จะทำพิธียกศาลพระพรหม อันมีเครื่องบวงสรวงที่จัดขึ้นเป็นพิเศษ และมีขั้นตอนพิธีที่ซับซ้อนมากกว่าหรือไม่ ทั้งนี้ก็แล้วแต่ว่าเจ้าภาพต้องการให้พรานหมณ์จัดมาหรือทางเจ้าภาพจะจัดเตรียมเอง การรับเงินทักษิณานี้ถือว่าไม่ผิดเพราะในข้อบัญญัติของพรานหมณ์ที่ว่า พรานหมณ์จะต้องทำพิธีบูชาให้แก่ผู้อื่น และพึงได้รับเงินทักษิณา และเงินทักษิณาที่ได้มานั้นพรานหมณ์แต่ละท่านก็จะจัดสรรแตกต่างกันไป บางท่านก็จะบริจาคทำบุญสร้างวัด สร้างศาลาการเปรียญ บางท่านก็นำเงินส่วนนี้ไปบริจาคมูลนิธิ ส่วนมากแล้วพรานหมณ์ก็จะเอาไปทำบุญกันเป็นส่วนใหญ่ ดังในกรณีของพรานหมณ์ชรินทร์ ท่านได้นำเงินที่ได้มานั้นเข้าสมทบทุนให้กับมูลนิธิ

¹² ตัวเลข “เงินค่าทักษิณา” ในแต่ละครั้งนั้น ผู้ที่อยู่ในแวดวงคือทำหน้าที่ในการติดต่อพรานหมณ์ไปประกอบพิธีบอกกับผู้ศึกษาว่า อยู่ในช่วงเลข 5 หลักขึ้นไป

พินเนศวร ซึ่งตนเองเป็นผู้เริ่มก่อตั้งมา มีการระดมทุนเพื่อมอบเป็นทุนการศึกษาให้แก่นักเรียนยากจน การทำงานของมูลนิธินี้ได้เริ่มดำเนินงานมาตั้งแต่ปี 2535 ได้แจกทุนการศึกษาให้แก่นักเรียนยากจนใน ระดับมัธยมศึกษาและอุดมศึกษา

อย่างไรก็ตาม เชื่อว่าพรานหมณีสถานักทุกท่านจะประกอบพิธีกรรมให้กับราษฎรทั่วไป ดังในกรณีของพรานหมณีสถปนธินันท์ ท่านไม่ได้รับประกอบพิธีกรรมให้กับประชาชน ทั้งนี้ก็เพราะท่านมองตัวท่านเองว่ายังไม่มีความรู้พอ ยังต้องมีการศึกษาอยู่อีกมาก ถ้ากระทำพิธีไม่ถูกต้องแล้วนั้นก็肯定不会เกิดผลดีทั้งผู้ที่ทำและเจ้าภาพ ถึงแม้ว่าจะเป็นสิ่งที่พรานหมณีสถปนธินันท์ปฏิบัติตาม พรานหมณีสถปนธินันท์ก็ต้องมีความพร้อมในตัวเองด้วยส่วนหนึ่ง ซึ่งถ้ามีประชาชนมาเชิญท่านให้ไปประกอบพิธีข้างนอก ท่านก็จะแนะนำพรานหมณีสถปนธินันท์ให้แทน คือ พระครูวามเทพมุนี (ชวิน) ส่วนการเรียนรู้เพิ่มพูนความรู้ในด้านพิธีกรรมนั้น จะเป็นในแบบของการติดตามพรานหมณีสถปนธินันท์ไปสังเกตการณ์มากกว่า นอกจากนี้ท่านก็อยากให้ประชาชนที่มาเชิญพรานหมณีสถปนธินันท์ ได้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้องก่อน คือการทำบุญบูชาของพรานหมณีสถปนธินันท์เป็นการขอพรจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นการน้อมสักการะ สร้างความมั่นคงทางจิตใจให้แก่ประชาชน น้อมนำจิตใจให้กระทำความดี ไม่ใช่เป็นการสร้างความรำรวยหรือเพื่อความมีหน้าตาประการใด และท่านพรานหมณีสถปนธินันท์ก็มีหน้าที่ในส่วนนี้อยู่แล้ว และท่านก็เป็นผู้รู้ ผู้ศึกษามา ไม่ใช่ท่านไปหากิน ต้องการให้ประชาชนแบ่งแยกประเด็นนี้ได้เสียก่อน ให้ศรัทธาก่อน เข้าใจก่อน การทำพิธีกรรมจึงจะสัมฤทธิ์ผล เกิดความเป็นสิริมงคลแก่ผู้กระทำ

ทั้งนี้การประกอบพิธีให้กับประชาชนทั่วไปนั้น ต้องไม่ขัดกับหน้าที่หลักที่ต้องรับหน้าที่ทางฝ่ายราชสำนัก ทั้งนี้ก็เพราะพรานหมณีสถปนธินันท์เป็นข้าในสวนพระองค์ ที่กินเงินเดือนหลวง จึงต้องทำหน้าที่รับใช้ได้ เมื่อพระยุคลบาทเป็นสำคัญเป็นงานหลัก¹³ ดังนั้น การรับประกอบพิธีกรรมให้กับประชาชนของพรานหมณีสถปนธินันท์ พรานหมณีสถปนธินันท์จะทำได้ก็ต่อเมื่อต้องไม่ตรงกับวันที่พรานหมณีสถปนธินันท์ทำพิธีให้กับทางราชสำนัก และเป็นวันที่พรานหมณีสถปนธินันท์ถูกข้ายามว่าเป็นวันที่ทำพิธีได้

การพ้นจากสถานภาพการเป็นพรานหมณีสถปนธินันท์

การพ้นจากสถานภาพการเป็นพรานหมณีสถปนธินันท์มีอยู่ 2 ประการด้วยกันคือ การเสียชีวิต และการลาออกจากสถานภาพของพรานหมณีสถปนธินันท์ ในประการหลังนั้นเราจะพบว่า การเป็นพรานหมณีสถปนธินันท์ประการหนึ่งจะมีเรื่องของสัญลักษณ์เข้ามาเกี่ยวข้อง สัญลักษณ์ที่สำคัญอย่างหนึ่งที่บ่งบอกถึงความเป็นพรานหมณีสถปนธินันท์คือ “มวยผม” ดังนั้นการออกจากความเป็นพรานหมณีสถปนธินันท์สามารถกระทำได้โดยกำจัดหรือละทิ้งสัญลักษณ์ดังกล่าวเสีย ในที่นี้ก็คือการตัดมวยผมออกนั่นเอง ซึ่งสังคมพรานหมณีสถปนธินันท์จะถือว่าผู้นั้นมิได้เป็นพรานหมณีสถปนธินันท์ต่อไป

¹³ สัมภาษณ์พรานหมณีสถปนธินันท์ นาคะเวทิน ณ มูลนิธิพระพินเนศวร วันที่ 7 สิงหาคม 2539

และเรียกการกระทำเช่นนี้ว่า “การสึก” เช่นเดียวกับการสึกพระในทางพุทธศาสนา เท้าที่ผ่านมาก็มีผู้ที่ได้สึกออกไป ดังเช่น ในปี.ศ. 2522 ได้มีผู้บวชเข้ามาเป็นพรานมณีมีจำนวน 5 คน ในตระกูลรังสิพรานมณีกุล แต่หลังจากนั้นมีการสึกออกไป 3 คน ทั้งนี้ก็เพราะอาจจะมาจากเหตุผลที่มาจากชีวิตหลังการบวชที่ไม่เชื่อต่ออาชีพที่ได้ทำก่อนหน้าที่จะผ่านการบวช

การพ้นจากสถานภาพดังกล่าวข้างต้น ประการแรกเป็นไปตามธรรมชาติคือการเสียชีวิต ขณะที่ประการที่สองเป็นไปโดยความสมัครใจ แต่ก็ยังมีการพ้นจากสถานภาพพรานมณีอีกประการหนึ่ง ที่เกิดจากกระบวนการควบคุมทางสังคม (Social Control) ของกลุ่ม ซึ่งก็คือการขับไล่ออกจากกลุ่ม ในกรณีที่พรานมณีบางท่านประพฤติปฏิบัติตัวไม่ถูกต้อง ผิดศีลธรรม เช่น มีการดื่มของมึนเมา ผิดลูกเมียผู้อื่น ตัดยาเสพติด เล่นการพนัน กระทำความผิดกฎหมาย เป็นต้น ทางคณะพรานมณีก็จะขอให้สึกออกจากการเป็นพรานมณีด้วยเช่นกัน

สำหรับการสิ้นสุดสภาพของพรานมณีด้วยการเสียชีวิตนั้น ก็จะมีการประกอบพิธีศพแบบชาวไทยทั่วไป แต่เนื่องจากเป็นข้าราชการประจำสำนักพระราชวัง เมื่อพรานมณีคนใดเสียชีวิต เจ้าภาพก็จะทำหนังสือแจ้งไปยังสำนักพระราชวัง เพื่อขอพระราชทานน้ำหลวงอาบศพ (บางท่านอาจได้รับพระราชทานหีบศพเป็นกรณีพิเศษ ตามลำดับชั้นของเครื่องราชอิสริยาภรณ์ที่ได้รับ เช่น ได้รับพระราชทานหีบทองทราย เป็นต้น) หลังจากนั้นแล้วจะมีพิธีบำเพ็ญกุศลพระราชทานสวดพระอภิธรรม และพระราชทานเพลิงศพตามลำดับ